

Bo Bergman
Den socialism vi kämpar för

RMF-press 1974

Förord

Detta Röda Häfte var från början tänkt som en mer anspråkslös omarbetning av en broschyr som RMF – Revolutionära Marxisters Förbund – gav ut till valet 1973. Kritik och förslag från kamrater i och utanför förbundet samt nödvändigheten av att behandla fler problem medförde att materialet utvidgades betydligt samtidigt som författarens egna formuleringar och synpunkter trängt igenom allt kraftigare inom de områden där RMF tidigare saknat en diskussion. Trots att jag utgår från begrepp, definitioner och ståndpunkter som är grundläggande för RMF och Fjärde Internationalen är det inte meningen att presentera en programskrift. Boken kan endast ses som ett bidrag till den alltmer aktuella debatten om socialismens innebörd och innehåll, en debatt som är lika angelägen inom som utanför vårt förbund. Men för att inte låta denna debatt enbart utspela sig mellan ett antal olika individer har den helt tydliga anknytningen till RMF:s ståndpunkter gjort att jag konsekvent använder ”vi” när jag utvecklar mina och förbundets synpunkter.

Utgångspunkten för diskussionen är de industrialiserade länderna i Europa, och det görs ingen medveten och direkt anknytning till specifikt svenska förhållanden. En läsare bör dock utan alltför stora svårigheter kunna föreställa sig en tillämpning av förslagen och riktlinjerna på det svenska samhället. Boken är heller inget försök att med enbart strikt vetenskapliga anspråk diskutera uppbygget av socialismen. Ej heller redovisar den i någon större utsträckning erfarenheter från andra stater som försökt och försöker befrämja en utveckling mot socialismen. En del läsare kommer därför säkert tycka att boken både är lite abstrakt och spekulativ. Likväl har vi ansett att den anslagna inriktningen och uppläggningsen är meningsfull: den ger en vision av möjligheterna och begränsningarna i vårt revolutionära program för ett socialistiskt samhälle.

Som omslag till boken har vi valt *Tatlins torn*, ett förslag till säte för den Tredje Kommunistiska Internationalen (Komintern), ritat av Tatlin 1920 och numera en ständigt återkommande symbol för den ryska oktoberrevolutionen, rysk konstruktivism och revolutionär entusiasm. Tornet är en jättelik, spiralformad stålkonstruktion med roterande konferenssalar och strålkastare som skulle skicka upp budskapen om världsrevolutionens utveckling mot natthimlen. Det uppfördes aldrig, utan finns endast i en några meter hög modell.

Tornet var ett totalt hån mot tidigare arkitekturstilar och byggnadsmetoder. Det skulle resas i revolutionär entusiasm och till synes utan minsta hänsyn till stålpriser och tyngdlagar. Det var också detta slags experiment och schabrak som Lenin så kategoriskt diskvalificerade när han 1923 i tyst samförstånd tillät att bolsjevikernas högkvarter i Leningrad – Smolnijpalatset – kompletterades med en entré av kolonner i Antikens klassiska former.

Tornet lutar. Som en tänkt förlängning av jordaxeln bär det samlingssalar som skulle snurra i takt med jordens rotation kring sin egen axel och kring solen. Det var en slags kosmisk arkitektur, ett uttryck för den slags ”kosmism” som Trotskij avrättade med sina mest mördande formuleringar.

Alltså... även om tornet var en symbol för internationalismen – Komintern skulle ju arbeta här i salar och rum som hängts upp i inte vilken spiral som helst, utan i ”spiralen för mänsklighetens befrielse”, som Tatlin själv uttryckte det –, var det inte den gången –1920 – en hopplös dumhet, en utopisk dröm? Skulle det inte enbart ha blivit ett teknomekaniskt utropstecken i ett landskap som skövlats av inbördeskrig, fattigdom och svält?

Idag skulle det kunna byggas, de konstruktionstekniska problemen skulle kunna lösas. Tornet skulle kunna resas som en symbol för internationalismen ... och viljan att dikta om framtiden. Men det ursprungliga föremålet för hyllningen – den tredje Internationalen – är borta, upplöst 1943 med den fredliga samexistensens hopp om att jorden slutat snurra (eller snurrar vidare i samma takt). Låt oss då åt Tatlins torn bygga den Fjärde Internationalen!

Utgångspunkter

Inledning

Varför diskutera det socialistiska framtidssamhället? Strunta i utopierna och drömmarna! Inrikta arbetet på dagens problem ... och revolutionen! Marx sa förresten inte heller så mycket vad gäller det socialistiska samhället. Tids nog kommer arbetarklassen stå inför det socialistiska uppbyggets problem.

För arbetarna på Marx' tid, vilka levde i öppen misär, var inte socialismens "utseende" ett särskilt påträngande problem. Nöden var en tillräcklig drivkraft i revolten mot kapitalisterna, som berikade sig på deras arbete. Viljan att kämpa för en annan produktionsordning växte spontant ur hatet och vreden. Och socialisterna underströk att det inte enbart var kapitalisterna som *personer* som skulle bort, utan hela det kapitalistiska systemet måste förändras, avskaffas och förintas. Sedan dess har också alla kommunister varit överens om att den centrala uppgiften är att störta kapitalismen och i dess ställe upprätta en planerad ekonomi under det arbetande folkets kontroll. D.v.s. det gäller att lösa *kapitalismens grundläggande motsättning mellan "produktionens samhälleliga karaktär" och "den privata tillägnelsen"*, att upphäva missförhållandet att en produktion som griper in i alla människors liv och skapar problem som är samhälleliga, ägs och kontrolleras av ett fåtal personer, institutioner och företag, vilkas beslut ej heller bestäms utifrån samhälleliga behov utan av krav som kapitalackumulation, profit, expansion. Idag räcker det emellertid inte att komprimera det socialistiska programmet i dessa meningar. Förutom att all kamp mot kapitalismen också måste innehålla föreställningar om vad som bör komma istället – en kamp *mot* något måste också vara en kamp *för* något annat – så har utvecklingen under 1900-talet gjort det alltmer angeläget att diskutera den socialism vi kämpar för. Med uppkomsten av en hel rad stater som brutit med kapitalismen och *på olika sätt* försökt påbörja en övergång till socialismen har det blivit helt nödvändigt att precisera *vilken socialism* vi kämpar för, och *vilken övergång* vi anser nödvändig. I synnerhet den stalinistiska regimen i Sovjetunionen, med sin förlängning i dagens "östbyråkratier", gjorde detta problem brännande, och ännu idag är det för tidigt att göra ett bokslut över den förvirring och vanmakt som stalinismens vrångbild av socialismen skapat. Men också expansionen i de imperialistiska staterna – materiell standardhöjning, massiva statliga ingripanden i samhällslivet, expanderande offentlig sektor, "utbildningsexplosionen" etc. – har ställt frågan om det socialistiska alternativet på dagordningen. Uppmaningen "störta kapitalismen, bygg socialismen" blir alltmer otillräcklig om vi inte också genom diskussion, propaganda och konkreta initiativ förmår visa vad arbetarstyre och socialism kan och måste innebära.

Är dagens s.k. socialistiska stater ett ideal?

Sedan den ryska oktoberrevolutionen 1917 har en hel rad länder brutit med kapitalismen för att påbörja en utveckling i socialistisk riktning. Den olikartade utvecklingen i dessa länder har dock givit upphov till en rad problem, som gör att "det socialistiska blocket" idag varken är enat eller enhetligt. Istället existerar olika "läger", vilka också har sina stödtrupper bland revolutionärer världen över. Denna splittring har t.o.m. medfört det till synes absurda, att bakom dagens hycklande stormaktsdiplomati döljer sig en konflikt som tycks definitivt blockerad: mellan Peking och Moskva slungas de mest aggressiva och oförsonliga uttalanden som idag utmanar den diplomatiska etiketten.

Vilket eller vilka av dessa länder ser vi som ett föredöme, vilket "håller vi på" och vilket vill vi framhålla som ett exempel att följa och lära av? Enligt oss kan frågan inte ställas på detta sätt. I den nuvarande tidsepoken sker revolutionens spridning och utveckling genom ständiga förskjut-

ningar mellan ”det socialistiska lägret” och de imperialistiska staterna. Denna ojämna och sammansatta process tillåter omöjlig framväxten av några *mönsterstater*, som kan karaktäriseras av allt det vi innefattar i begreppet socialism. Däremot utvecklas det naturligtvis i vissa länder element och drag som är speciellt föredömliga. Vi vänder oss därför helt mot den metod som praktiseras av flera vänsterorganisationer, t.ex. SKP och KFMLr. För dessa organisationer är främst Kina och Albanien socialismens sanna företrädare, och förhållandena i dessa stater anses mönstergilla och exemplariska i *alla* avseenden. Vår metod är inte denna.

Det är ingen tvekan om att ett av de problem som för närvarande anstränger marxistiska teoretiker mest, just är analysen av de s.k. socialistiska staterna. Försöken att finna relevanta och bra beteckningar för dessa stater och samhällen visar också ”förvirringen” inom det marxistiska lägret, en förvirring som i många avseenden har orsaker som lätt kan påvisas (de uppenbara svårigheterna för en ”utomstående” att på ort och ställe studera dessa samhällen, den knappa och ofta starkt ideologiskt färgade information som myndigheterna i dessa länder ger ifrån sig, etc.) Förutom beteckningar som ”kapitalistisk” resp. ”socialistisk” så finns det en hel rad andra begrepp som används för att beskriva dessa stater: övergångssamhälle, arbetarstat, etatistisk stat, folkdemokrati, statskapitalism, socialkapitalism o.s.v. (borgarnas älsklingsord är kommunistisk diktatur). Vissa av alla dessa beteckningar speglar konflikten mellan olika riktningar inom den socialistiska rörelsen. För t.ex. VPK är Sovjet socialistiskt, medan det för SKP och KFMLr är kapitalistiskt (det senare helt i överensstämmelse med den kinesiska ”analysen”, som lanserades efter brytningen med Sovjet och som fortfarande inskränker sig till en ytlig iakttagelse av alla de negativa fenomen som karaktäriserar Sovjet och dess politik).

Vi i RMF och Fjärde Internationalen benämner inte en stat socialistisk bara för att den inte längre kan sägas vara kapitalistisk. Vi arbetar med ett centralt begrepp: *arbetarstat*. Med arbetarstat menar vi ett samhälle som brutit med kapitalismen, där arbetarna och allierade befolkningsskikt störtat den borgerliga staten och upprättat proletariats diktatur, där produktionsmedlen förstatligats och delvis kollektiviserats för att möjliggöra en planhushållning och uppbygget av socialismen. Dvs i en arbetarstat existerar de grundläggande sociala och ekonomiska ramar som är nödvändiga för en utveckling mot socialismen. En arbetarstats utveckling domineras och bestäms därför inte av samma motsättningar som präglar kapitalismen. Den bestäms istället mer av sådana faktorer som den politiska ledningens politik, arbetarklassens möjlighet att genom demokratiskt styre utgöra denna ledning, förmågan att utveckla planhushållningen och genomföra åtgärder som minskar marknadskrafternas genomslag i ekonomin, som upphäver arbetsdelningen och minskar motsättningarna mellan arbetarklassen, bönderna och mellanskikten, m.m.

Dagens arbetarstater uppfyller långt ifrån alla kriterier på en *ideal* arbetarstat. Även om borgarklassens makt är bruten, marknaden till stor del avskaffad, planhushållningen delvis genomförd och marxismen statsdoktrin eller huvudsaklig inspirationskälla är det framför allt avsaknaden av proletär demokrati och inflytelserika proletära maktorgan som är den mest iögonfallande och allvarliga bristen i de flesta av dessa arbetarstater. Vissa av dessa stater har aldrig någonsin grundats på arbetarklassens eller böndernas självständiga maktorgan – t.ex. Kina, Kuba, DDR och de flesta andra östeuropeiska stater: dessa arbetarstater var deformerade redan vid födseln. Vi betecknar därför dessa stater som *deformerade arbetarstater*. Andra arbetarstater präglades från början av proletär demokrati – sovjeterna (arbetarråden) utgjorde den tidiga sovjetrepublikens ryggrad (därför benämningen Sovjet) – men genom sociala och ekonomiska svårigheter i kombination med ett alltmer byråkratiserat ledarskap har den proletära demokratin undergrävt och slagits sönder, vilket också fått allvarliga konsekvenser för ekonomins sätt att fungera. Vi talar i dessa fall om urartade eller *degenererade arbetarstater*.

Begreppet arbetarstat är naturligtvis inte helt idealiskt, eftersom många omedelbart tror att vi

menar att arbetarna med nödvändighet måste utöva den direkta makten i en arbetarstat. Men det är alltså inte i första hand detta vi menar. Arbetarstat och proletariats diktatur är begrepp som anger en stats klasskaraktär i en bred historisk mening. Arbetarstat och proletariats diktatur måste ses i motsats till borgerlig stat och borgarklassens diktatur. I ett borgerligt, kapitalistiskt samhälle råder borgarklassens diktatur, en diktatur som kan anta många olika former – borgerlig demokrati, militärdiktatur, fascism, bl.a. – men som varken gör diktaturen mer eller mindre borgerlig för det. På samma sätt kan proletariats diktatur anta olika former och upprätthållas genom arbetarklassens direkta maktutövning, partidiktatur eller byråkratvälde.

Att de s.k. arbetarstaternas utveckling schematiskt kan karaktäriseras på det sätt vi gjort ovan är inte förvånande: dessa stater utmärks framför allt av att de är *övergångssamhällen*, samhällen mellan två olika produktionssätt – kapitalism och socialism – där element och mekanismer från båda produktionssätten är verksamma (jämför övergången från feodalism till kapitalism). Dessa samhällens motsättningar och drivkrafter är annorlunda än under kapitalismen, men de garanterar på intet sätt automatiskt en övergång till socialismen, utan kan t.o.m. ge upphov till samhällsformer vars stabilitet endast kan bevaras (temporärt) genom närvaron av en enorm, repressiv apparat och en politisk passivisering av massorna (Sovjet är här ett belysande exempel). Dessutom har alla dagens arbetarstater sitt ursprung i underutvecklade länder, varigenom de blivit ytterst sårbara för internationell isolering och angrepp från imperialismen. Samtidigt har denna utveckling skapat en grogrund för framväxten av en stats- och partibyråkrati, som i takt med industrialiseringen kompletterats med en teknokrati och som fortfarande styr samhället i arbetarklassens namn.

I vissa stater bekämpas idag varje försök att ändra på de existerande missförhållandena. Där krävs det därför en *politisk revolution*, en revolution som är *politisk* därför att dess uppgift i första hand är att störta byråkratin och (åter) upprätta arbetarklassens maktorgan. Dess uppgift är således inte att störta kapitalist- och borgarklasser, krossa en borgerlig stat och förstatliga och kollektivisera produktionsmedlen, något som i större eller mindre utsträckning redan skett genom den socialistiska (politiska och sociala) revolutionen. Vi anser att denna politiska revolution är helt nödvändig i t.ex. Sovjet och Kina, och detta även om den sovjetiska och kinesiska byråkratins ställning, villkor och bakgrund är mycket olika (i Sovjet grundar sig byråkratins makt idag på att arbetarklassen uppsplittrats, privatiserats och atomiserats, medan den kinesiska byråkratins makt till stor del grundar sig på byråkratins förmåga att mobilisera massorna till stöd för sina åtgärder). I andra arbetarstater är däremot den politiska ledningen inte bara medveten om de politiska missförhållandena utan tycks också på olika sätt åtgärda dem genom att mobilisera massorna, ge större politiskt inflytande åt massorganisationerna osv. (t.ex. i Vietnam). Att avgöra när en stats centrala ledning är så pass byråkratiserad att den måste störtas genom en politisk revolution kan dock endast ske utifrån en konkret analys av situationen i respektive stat.

Även om arbetarna erövrar makten och upprättar *proletariats diktatur* krävs det en genomgripande förändring av hela samhället, av produktionsordningen, institutioner, levnadsvanor etc. för att socialismen skall uppnås. Proletariats diktatur är *medlet* för denna förändring, och denna broschyrs avsikt är i första hand att diskutera vilken politik arbetarstaterna måste föra för att det socialistiska uppbygget skall lyckas.

Socialismen är kommunismens första stadium. Ett fullt utvecklat socialistiskt samhälle är ett samhälle utan varor, klasser, penningssystem och stat, till skillnad från det kommunistiska samhället som utmärks av den sociala arbetsdelningens borttynande. Övergången till socialismen – proletariats diktatur – utmärks av en ständig kamp *mot* kapitalismens rester, arbetsdelning, klasskillnader, borgerlig ideologi, etc. och för en planekonomi och det arbetande folkets kontroll över produktionen. Det karaktäristiska för proletariats diktaturns överväxande i socialismen är att

klasserna och därmed också statsapparaten börjar dö bort. Det är detta som egentligen är den socialistiska revolutionen. Arbetarklassens maktövertagande är endast *inledningen* på denna långa process.

De existerande övergångssamhällena förser oss med en hel rad viktiga erfarenheter, vilka vi kan använda för att belysa de problem som övergången till socialism skapar och kan skapa. Många av dessa erfarenheter, icke sällan av negativt slag, har dessutom hjälpt oss att formulera flera ståndpunkter som vi *redan idag* vill hävda är centrala för uppbygget av socialismen. Erfarenheterna från Kuba, Kina, Sovjet, etc. kan dock enbart användas med ett viktigt förbehåll: det vi sysselsätter oss med är Sverige och Europa, varför t.ex. den kinesiska situationen inte har samma tillämpning som de ”maoistiska” grupperna uppenbarligen försöker få oss att tro. Se t.ex. bara på deras utgivning av broschyrer som behandlar frågan om ”den socialism vi vill ha”. Dessa broschyrer tenderar att inskränka sig till beskrivningar av kinesiska vardagsförhållanden, icke sällan överdragna av oskuldens sagoskimmer (det är bra att vi får kunskap om dessa förhållanden, men som ett perspektiv på våra uppgifter och möjligheter här och nu i ett högindustrialiserat samhälle, är de otillräckliga). Det kinesiska exemplet framstår istället i hela sin kraft vid en jämförelse med t.ex. Indien. *Då* visar den socialistiska vägen sin överlägsenhet, *då* blottläggs den korrupta kapitalismen och imperialismen i hela sin vidriighet.

Senkapitalismens villkor

Om erfarenheterna från existerande övergångssamhällena är *en* utgångspunkt för våra försök att beskriva den socialism vi kämpar för så utgör förhållandena i dagens kapitalistiska stater en annan sådan nödvändig utgångspunkt. Vi kan nämligen inte önska bort alla de tendenser som är verksamma i dagens samhälle och börja det socialistiska uppbygget i ett tomrum – från noll – för att skapa det till synes bästa av samhällena.

I vissa avseenden skapar kapitalismen villkoren för socialismen. Den har t.ex. lagt grunden för en massproduktion och avancerad teknik som kan möjliggöra en kollektivt och samhälleligt kontrollerad produktion, vilken i framtiden skulle kunna förse oss med ett relativt överflöd av de produkter vi verkligen behöver. Kapitalismen rymmer i själva verket utvecklingstendenser som varje uppbygge av socialismen måste grundas på: produktionens socialisering och församhälleligande, nationernas (nationalstatens) upplösning, upplösningen av stad och land, etc. Dessa tendenser utvecklas och verkar idag med kapitalistiska förtecken: de deformeras och deras potentiella möjligheter frigörs aldrig.

Efter arbetarklassens maktövertagande är det därför inte frågan om att skapa *helt nya* produktions- och levnadsformer, som ingen idag kan säga ett ord om. Ej heller gäller det att återvända till förkapitalistiska, mer tilltalande, ”vänliga” och ”nära” former, till hantverk, självförsörjande lantgårdar, medeltidsstädernas kooperativa sammanslutningar, etc. Båda dessa inriktningar förs ibland fram i olika tappningar och mer eller mindre hybrida former – de är naturligtvis idealistiska och utan verklighetsförankring. Även den ekonomiska tillväxtens apostlar måste avvisas, emedan de tror att det revolutionära maktövertagandet automatiskt öppnar vägen för en obegränsad ekonomisk tillväxt, som *senare* – också automatiskt – skall möjliggöra allas frihet. Arbetarklassen och dess allierades uppgift är istället att *upphäva och överskrida kapitalismen, genom att under kvalitativt annorlunda politiska maktförhållanden förverkliga och frigöra alla de potentiella möjligheter som kapitalismen redan själv demonstrerat möjligheten och nödvändigheten av: rationell planering och produktion som täcker allas sociala behov, allas inflytande över samhällslivet, internationalismen, balanserad utveckling mellan samhälle-natur, rik och mångfaldig kulturell utveckling etc.*

Det senkapitalistiska samhället har genomgått en utveckling som alltmer utmanar de socialistiska organisationernas teoretiska och praktiska förmåga. Energi- och miljöproblemen ställer t.ex konkret frågan om en alternativ, planerad resurshushållning, d.v.s ett alternativt samhälle. Den avancerade teknologin och sammanflätade produktionsapparaten, som kapitalismen sätter i arbete, men vars förlopp och följderna den inte förmår kontrollera (se t.ex kärnkraften), gör behovet av planering och avancerad demokratisk kontroll akut. Energifrågorna, utbildningsfrågorna, storstadstillväxten och landsbygdsavfolkningen etc., på alla dessa frågor måste revolutionärerna ge sina svar, inte bara i form av ett socialistiskt alternativ, utan också i form av en politik som kan ligga till grund för dagens strider och debatter (vilka annars monopoliseras av borgarna).

De nuvarande traditionella kommunistiska partierna har, förutom sina ”rent” politiska brister – reformism, inskränkt parlamentarism, byråkratisk centralisering m.m. – uppvisat en förvånansvärd efterblivenhet när det gäller att gripa sig an frågor utanför fabriksportarnas horisont. Medan kommunistpartierna arbetat för högre löner och förstatliganden (som de illusoriskt trott vara ett steg mot socialismen), har stora delar av arbetarklassen, arbetarungdomen och andra samhällsskikt, genom massmedias närvaro, genom egna konkreta erfarenheter etc. också riktat sitt intresse mot problem som bostadsfrågan, stadsplaneringen, sociala frågor, familje- och ungdomsproblem osv. Även dessa problem måste integreras i ett kommunistiskt kampprogram och en revolutionär strategi. I vissa sociala frågor har kommunistpartierna dessutom t.o.m. uppvisat en direkt reaktionär hållning, framför allt i frågor som rör familjen och den sexuella frigörelsen. Denna hållning lever också fortfarande kvar i många ”maoistiska” och ”nystalinistiska” organisationer, vilka helt allmänt demonstrerar en skrämmande puritanism och inte gärna vill behandla frågor som gör att de riskerar att stöta sig med alla de arbetare som fortfarande bär på en mängd borgerliga fördomar. Vi är dock inte ute för att smickra och undvika inopportuna frågor och problem, vi är revolutionärer som strävar efter en sammanhängande samhälls- och människosyn.

Är socialismen oundviklig?

Den tredje utgångspunkten för vår diskussion om övergången till socialism är den marxistiska metoden för att analysera och beskriva sociala och ekonomiska förhållanden. Vi är förvisso också trotskister. Detta betyder inte, som våra meningsmotståndare inom vänstern gärna vill se det, att vi försöker utveckla någon egen variant av marxismen, utan enbart att vi också tillägnat oss den utveckling av den marxistiska traditionen som Trotskij bidrog med när han formulerade ”teorin om den permanenta revolutionen”, analyserade arbetarstaten (Sovjet) och klargjorde och systematiserade den revolutionära strategins villkor i ”övergångsprogrammet”. Men genom de rötter beteckningen har i konflikten mellan Trotskij och Stalin har trotskism kommit att betyda mycket mer än detta. Den täcker idag i många avseenden positioner som intas av andra politiska grupperingar som inte eller endast delvis omfattar Trotskijs centrala idéer. För traditionella kommunistpartier och maoister är dessutom trotskist ett av de mest använda skällsorden. I förhållande till den marxistiska traditionen är vi dock främst marxister och bestämda av denna traditions möjligheter och begränsningar. Något av vad detta innebär skall denna bok visa. Samtidigt har det dock utvecklats en rad myter och föreställningar om vad marxismen och i synnerhet Marx menar. En av dessa – central och grundläggande – måste vi ta upp här.

Marx ansåg att socialismen var *oundviklig*. Många förvånade sig därför över att han så energiskt arbetade för att organisera arbetarrörelsen. Dagens kommunister behöver inte mötas av en lika stor förvåning.

Uttalandet om att socialismen är oundviklig är resultatet av en historisk analys av kapitalismens framväxt, en analys som Marx lade grunden till i *Kapitalet*. Denna analys visar att det kapitalistiska produktionssättet oundvikligen föder och utvecklar betingelserna för socialismen:

produktionen koncentreras och ”socialiseras”, samtidigt som den sociala kraft som står i total motsättning till kapitalisterna själva utvecklas – arbetarklassen.

Marx ansåg och visade att historien har en *riktning*, och inte vilken riktning som helst. Detta, och inget annat, ligger i allmänhet bakom marxisters tal om socialismens oundviklighet. Den historiska determinism som Marx ibland onekligen gav uttryck för – ”den kapitalistiska produktionen frambringa *med en naturlags nödvändighet* sin egen negation” (d.v.s socialismen) – har vantolkats av både våra borgerliga motståndare och vulgärmarxister, vilka utifrån olika motiv envetet hävdar att marxismen ser varje historisk uppfinning, händelse och period som ett osvikligt steg fram mot den oundvikliga socialismen. Det eviga framåtskridandets ideologer, kan vi kalla dem. För oss är det dock alltid förhållandet mellan omvärlden och de sociala aktörer – klasser, grupper och individer – som förändras och förändras av denna värld, som avgör om historiens riktning befästs eller ej.

Idag står vi dessutom inför en situation där kapitalismens utveckling hotar mänsklighetens existens överhuvudtaget. Massvält och globala ekonomiska kriser, kärnvapenkrig och ”ekologiska” katastrofer framstår inte som omöjliga perspektiv. I synnerhet de sistnämnda alternativen tycks redan ha börjat fascinera den borgerliga publiken: borgarna kan nämligen inte se sin egen undergång annat än i samband med världscivilisationens undergång, annat än i skenet av en global, ”ekologisk” eller ”nukleär” ragnarök. Men det borgerliga lägret äger fortfarande mer kyliga och framsynta representanter. Inför t.ex den kris som också de, och inte bara marxister, nu ser rullas upp i de imperialistiska staterna, med en sannolik kulmination av 30-talstyp, upptäcker de inte bara två möjligheter: socialistisk revolution eller världskrig, massvält, fascism och dylikt. Även socialister gör idag klokt i att inte underskatta möjligheten av andra alternativ, t.ex. ”statskapitalistiska” lösningar eller klassamarbetsvarianter med ett utvecklat samarbete mellan borgerliga och traditionella socialist- och kommunistpartier ända upp på regeringsnivå.

Om inte revolutionen skulle segra ”i denna vända” (heller) innebär det dock ingen kompetensförklaring av kapitalismen. Det senkapitalistiska samhällets motsättningar kommer endast förskjutas och troligtvis förstärkas för att öka riskerna för explosioner av ännu större våldsamhet. Med t.ex. den vapenarsenal som vissa stater redan idag förfogar över och andra är på väg att skaffa, och som Marx aldrig kunde förutse, kan det marxiska perspektivet t.o.m. gå förlorat någon molnskuggad dag.

Det är alla dessa möjliga perspektiv som gör det så utomordentligt viktigt att kämpa för socialismen, och som gör det helt omöjligt att söka tröst i tron på en oundviklig socialism, som inte är oundviklig. För socialister finns egentligen bara två alternativ: Socialism eller barbari!

Ytterligare en utgångspunkt som är förknippad med den marxistiska teorin måste redovisas. Det gäller vår människosyn.

Ett av de vanligaste borgerliga argumenten mot kommunismens idéer är att människan *till sin natur* är hopplöst egoistisk: att försöka utveckla ett samhälle med kollektivt ägande och demokratiskt styre är omöjligt, eftersom det alltid kommer att finnas de som utnyttjar situationen och ”roffar åt sig mer”. Denna människouppfattning, som vanligtvis också ligger till grund för alla de ”kålsupateorier” med vilka världspolitiken så ogenerat snabbt förklaras, har emellertid ingen som helst vetenskaplig täckning. Människan är ”till sin natur” varken ond eller god, individualistisk eller kollektivistisk, samarbetsvillig eller ”krigisk”. Människan är en social varelse. Hennes personlighet formas och utvecklas i samspel och konflikt med naturen, samhället och andra människor. En människa som lever i en otrygg omvärld under hårt slit för sitt uppehälle tänker och beter sig naturligtvis helt annorlunda än en människa som lever i

gemenskap med andra och vet att hennes uppehälle är helt tryggt. ”Människans medvetande bestäms av hennes samhällseliga vara”, lyder också marxismens generaltes.

Vår människouppfattning kan sammanfattas i principen ”av var och en efter förmåga, åt var och en efter behov”, marxismens princip för arbete och försörjning i det klasslösa samhället. Denna princip anger att vi är övertygade om att det är möjligt att skapa ett samhälle där produktion, institutioner och beslutssystem befördrar ansvar, solidaritet och gemenskap istället för som idag, under kapitalismen, utsortering, konkurrens och individualism.

Förutsättningar

Utan att fastslå några absoluta scheman tror vi att det är nödvändigt att inleda en diskussion om övergången till socialismen genom att lyfta fram tre förutsättningar för att vi skall kunna *uppnå och förverkliga* det socialistiska samhället: produktivkrafternas och produktionens utveckling, proletär demokrati samt världsrevolutionens seger. Den först nämnda av dessa förutsättningar måste ses i sin totala betydelse. Det vi här avser är att förbättra produktionens organisation, att rationalisera produktionsprocessen och bringa den i samklang med naturens villkor och att utveckla produktionsinstrumenten, och då i första hand den främsta produktivkraften och produktionskällan – människan. Vi talar därför om produktionens *utveckling*, inte ensidigt om dess tillväxt. Den proletära demokratin är avhängig och nödvändig för denna utveckling, den är ett medel och en förutsättning för att produktionen skall kunna utvecklas planmässigt.

Produktionens utveckling och den proletära demokratin

En förutsättning för socialismen är att samhällets produktionsapparat är högt utvecklad, tekniskt och organisatoriskt. För att målsättningen ”av var och en efter förmåga, åt var och en efter behov”, den inriktning som svarar mot vår människosyn, ens skall komma i närheten av ett förverkligande, för att inga skall svälta medan andra lever ganska gott, för att alla skall ha tid och möjlighet att delta i samhällets -skötsel och för att alla skall kunna stimulera en rik kulturell utveckling måste den existerande produktionsapparaten förmå framställa ett överflöd av elementära produkter – mat, kläder, bostäder m.m. Socialismen kan endast *förverkligas* under dessa omständigheter.

I ett globalt perspektiv, med råvaruutplundring, jordförstöring och snabb befolkningstillväxt i de underutvecklade länderna och överexploatering, storstadstillväxt och miljöförstöring i de imperialistiska metropolerna, kan socialismens krav på överflöd framstå som närmast omoraliskt, ty för många är socialismen idag främst en fråga om att överleva. Vi menar dock att det t.o.m idag, globalt sett, existerar en så pass högt utvecklad produktionskapacitet i maskiner och mänsklig kunskap, att *om* revolutionen segrade i världsskala (utan att borgarklassen på allvar förknippade sin undergång med världens och inledde ett desperat kärnvapenkrig – vilket inte får uteslutas), skulle levnadsstandarden i de underutvecklade länderna snabbt kunna höjas (snabbare än vad som skett i t.ex Kina), så att jordens befolkning blev befriad från svält och fick tillgång till mer eller mindre tillfredsställande bostäder, elementär hälsovård och utbildning. För att göra detta möjligt vore det naturligtvis nödvändigt med en genomgripande omDispositionering av existerande resurser i internationell skala så att bilfabriker började tillverka jordbruksmaskiner och traktorer, kemisk industri gödningsämnen och medicin osv.

Men världsrevolutionen segrar inte samtidigt i alla länder. Målet för varje enskild stat som frigjort sig från kapitalismen kan heller inte vara detta: att omedelbart rikta in *alla* tillgängliga resurser på en standardutjämning i global skala. En sådan inriktning skulle inte bara medföra en kraftig standardsänkning i de industrialiserade länderna, med en häftig politisk motreaktion från

de drabbade som följd, utan också leda till en snedvridning av ekonomin. Istället måste omvandlingen av arbetarstaternas ekonomier inriktas på en produktion som med allt mindre insats av mänsklig arbetskraft och beroende på i vilken takt energi- och livsmedelsförsörjningen tryggas kan tillgodose alla människors skiftande behov av föda, bostäder, kläder, transporter osv. Den direkta *politiska* betydelsen av en sådan produktionsinriktning kan inte nog understrykas. En sådan produktion gör det möjligt för det arbetande folket att delta i planering och beslut som gäller samhällets utveckling på olika nivåer, eftersom ingen då längre skulle behöva slita åtta till tio timmar per dag för att trygga sitt uppehälle. Detta får emellertid inte leda till slutsatsen att *först* måste produktionen utvecklas och därefter, i en lovbesjungen, avlägsen framtid, kan arbetarklassens deltagande i samhällslivet förverkligas. En sådan inriktning, genomförd av t.ex en byråkratiserad politisk ledning, vore helt katastrofal, i synnerhet när det gäller dagens Europa där vi redan besitter en väl utvecklad produktionsapparat (mångdubbelt större svårigheter i detta avseende möter revolutionärerna i t.ex Etiopien och Bangla Desh). Efter en revolution i Sverige måste därför en av arbetarstatens första åtgärder vara en *kraftig nedskärning av arbetstiden*, kanske till hälften. Detta för att omedelbart skapa tid och möjlighet för arbetarna att delta i produktionens skötsel och för att lägga grunden för den proletära demokratin, övergångssamhällets kanske främsta garanti mot byråkratisering och urartning.

Utvecklingen av den proletära demokratin är heller inte bara nödvändig för att motverka byråkratisering och maktkoncentration. Den är nödvändig för att planekonomin skall fungera. Ty om inte det arbetande folket har möjlighet att uttrycka sina behov och initiativ i och genom de produktionsplaner som upprättas, kommer samma planer att urholkas och förlora sin motivering när de skall genomföras av arbetarna. Slöseriet inom den sovjetiska ekonomin är ett tydligt exempel på detta.

Världsrevolutionen

Socialismen kan inte fullbordas i ett enskilt land. Så länge imperialismen bevarar en politisk, ekonomisk och militär styrka i global skala kommer den att deformera, fördröja och förhindra varje socialistiskt uppbygge. För att belysa detta kan vi peka på två viktiga aspekter. Socialismen kräver en produktion av ett relativt överflöd av de produkter folkets massor verkligen behöver. En sådan produktion är endast möjlig med hjälp av en internationell arbetsfördelning och en internationell planekonomi som förmår distribuera och fördela de produkter som framställs och behövs i olika regioner, områden och stater. De kapitalistiska företagen och borgerliga staterna kommer att så länge de är starka delvis lyckas att blockera arbetarstatens införsel av material och produkter den saknar, vilket allvarligt försenar och förhindrar dess socialistiska uppbygge. Men även om en grupp arbetarstater tillsammans skulle kunna försörja varandra med alla nödvändiga produkter tvingar existensen av imperialistiska stater varje arbetarstat att underhålla en egen militärapparat. En sådan apparat tar stora resurser i anspråk och skapar allvarliga sociala och ekonomiska ojämnheter, och detta trots att en stor del av den förankrats i arbetarklassen i form av arbetarmilis. Närvaron av en stark och kvalificerad militärapparat är helt enkelt oförenlig med ett socialistiskt samhälle.

En förutsättning för att socialismen skall kunna förverkligas är således revolutionens seger i världsskala. Den revolutionära processen är förvisso en ojämn och sammansatt process, där olika länder efter hand frigör sig från kapitalism och imperialism, omformas och sluter sig samman med andra stater, stärker arbetarklassens makt eller byråkratiseras och degenererar, hotas av imperialistisk intervention eller rivaliserande arbetarstater. Först när alla stater frigjort sig från imperialismen, byråkraterna i de degenererade arbetarstaterna störtats och de resterande borgerliga och kontrarevolutionära grupperna förlorat sitt sista större nationella basområde, kan

vi tala om världsrevolutionens seger. Då först kan definitivt ett språng i den historiska utvecklingen tas och vägen mot det socialistiska samhället öppnas och domineras av andra motsättningar än de som genomtränger dagens värld.

För oss betyder detta att *ingen arbetarstat kan ägna sig åt det socialistiska uppbygget ”i lugn och ro” så länge som den internationella kapitalismen inte besegrats i global skala*. Arbetarstaten kan därför inte förlita sig på annat än *tillfälliga* överenskommelser och kompromisser med kapitalistiska stater, och varje politik som vilar på en förhoppning om fredlig samexistens mellan övergångssamhällena och de imperialistiska staterna måste betraktas som falsk och förrädisk, samtidigt som den vittnar om en total oförståelse för kapitalismens utvecklingstendenser. Ty även om imperialismen idag tillfälligt kämpar för status quo och en uppdämning av revolutionens expansion (även borgarklassen har förstått att vi lever i en revolutionär epok) kommer de aldrig upp sina drömmar om en global kontrarevolution och en återerövring av en gång förlorade marknader.

Det är också p.g.a. detta vi riktar en oförsonlig kritik mot byråkraterna i Moskva och Peking, vilka tycks mer benägna att göra statliga överenskommelser med kapitalistiska stater, t.o.m militärdiktaturer, än att stödja de revolutionära rörelserna i dessa länder. Istället för revolutionär internationalism karaktäriseras dessa byråkraters politik av målsättningen ”socialism i ett land”, d.v.s genom en undfallande och kompromissvänlig inställning gentemot imperialiststaterna vill de i frid försöka bygga ”sin egen socialism”. Vi betraktar därför den politiska revolutionen mot dessa byråkratier som en nödvändig del av den världsrevolutionära processen (finns det t.ex någon som tror att dagens sovjetbyråkrater skulle vara villiga att inleda en definitiv nedrustning såvida hela den kapitalistiska världen omvandlats genom framgångsrika socialistiska revolutioner?). Samtidigt är det emellertid nödvändigt att försvara alla arbetarstater mot imperialistisk aggression, allt i övertygelsen om att varje arbetarstat som ”återvinns” av kapitalismen, d.v.s blir kapitalistisk, enbart medför att imperialismen stärks enormt.

Med ovanstående menar vi naturligtvis inte att arbetarstaterna skall inställa det socialistiska uppbygget och ”ruttna på rot”, för att använda de ord Stalin brukade när han försökte vanställa Trotskij's avsikter. I så fall skulle vi inte publicera denna bok. Men så länge imperialismen kvarstår som ett globalt hot måste arbetarstaten föra en politik som siktar till störtandet av denna imperialism, d.v.s en politik i enlighet med ”den proletära internationalismens” principer, en politik som sätter arbetarklassens internationella intressen och kamp främst. ”Proletärer i alla länder – förena er!”, måste vara den överordnade uppmaningen för arbetarrörelsens kamp.

Arbetarstatens proletära internationalism innebär att stödet till revolutionära rörelser och andra arbetarstater sätts i främsta rummet. Detta stöd kommer naturligtvis i konflikt med imperialistiska intressen och äventyrar t.ex en arbetarstats temporära överenskommelser och kanske nödvändiga handelsförbindelser med kapitalistiska stater – detta stöd kan t.o.m. verka väldigt provocerande gentemot samma stater. Men hur skulle det kunna vara annorlunda. Den proletära internationalismen kommer alltid att provocera borgarna. Enbart existensen av en arbetarstat ser imperialisterna som en allvarlig provokation, och att förhindra upprättandet av nya är det viktigaste syftet med deras militära strategi. Detta innebär inte att en arbetarstats politik inte måste rymma avvägningar och bedömningar av riskerna för kapitalistiska aggressioner och motdrag. Vi varnar endast för den inriktning som alltför många arbetarstater följt och som medfört ständiga kompromisser och reträtter inför imperialismen (som vid USA:s bombningar av Hanoi och mineringen av Haiphong, för att nämna ett utomordentligt graverande exempel på Peking- och Moskvabyråkraternas undfallenhet).

För att arbetarstatens ledning skall kunna utveckla en proletär internationalism i handling krävs

det naturligtvis också att det arbetande folket omfattar dessa principer, utvecklar en medvetenhet om världsrevolutionens problem och gör det internationella proletariats sak till sin. Arbetarstatens politiska liv måste därför präglas av en häftig debatt, mäktiga manifestationer och många demokratiskt fattade beslut kring internationella frågor.

Ja, *internationalismen* måste bli en strömning, rörelse, idé och nödvändighet som genomtränger samhällets liv med tusenfalt större kraft än vad någonsin nationalismen gjorde under nationalstatens glansdagar. Denna nationalism var ju heller aldrig avsedd för framtiden.

Var kommer då slutligen vår revolution, den svenska, in i detta sammanhang. För det första kommer det naturligtvis aldrig att förekomma någon ”vår” revolution i den bemärkelsen att revolutionen inleds och avslutas på svensk mark och endast engagerar svenska klasskrafter. Endast mycket specifika omständigheter, som ingen revolutionär rimligen har tid att grubbla över, skulle kunna utlösa en helsvensk revolution. Den svenska revolutionen kommer istället att vara en mer eller mindre integrerad del av den europeiska, och såsom situationen ter sig 1974 tycks den snarare komma att framstå som en ”effekt” av den internationella klasskampen, än som föregångare och stimulans till revolutionära resningar i Europa.

Planekonomin

De första åtgärderna

Låt oss föreställa oss arbetarklassens revolutionära maktövertagande i Sverige. Vi säger ”revolutionära” eftersom vi inte tror att kapitalismen kan avskaffas successivt, genom gradvisa reformer. Endast en massmobilisering, som organiserats genom arbetarklassens egna maktorgan, kan genomföra en sådan omvälvning en omvälvning som oundvikligen har karaktären av en våldsam revolution, eftersom den innebär en direkt konfrontation mellan två maktcentra: den framväxande arbetarmakten och den borgerliga staten och arbetsköparorganisationerna. Låt oss alltså anta att arbetarklassen och dess allierade besekrat kapitalistklassen och den borgerliga staten i en kraftmätning, där förvisso blod flutit, men där landet inte lagts i spillror eller hotas av omedelbar intervention utifrån (här kan vi bara antyda den troliga inställningen till revolutionens ”våldsamhet”: medan dagens revolutionärer tenderar att underskatta den, så vill borgarna gärna måla upp en bild av kaotiskt blodbad). Vad bör göras? Vilka åtgärder måste och bör den helt unga arbetarstaten vidta? Vi kan här peka på ett antal nödvändiga åtgärder:

– En omedelbar konsolidering, formalisering och utvidgning av arbetarmakten. De strejkkommittéer, fabriksråd, försörjningskommittéer, arbetarråd och andra maktorgan som utbildats under den revolutionära resningen samordnas och centraliseras till ett sammanhängande rådssystem, vilket kommer att utgöra kärnan i arbetarstaten och dess statsapparat. De industrier, institutioner etc som stått utanför eller endast haft en perifer betydelse under revolutionen uppmanas att upprätta demokratiska och representativa organ som kan inlemmas i detta system.

– Den arbetarmilis och de väpnade enheter som i anknytning till arbetarråd och arbetarkommittéer upprättats under den revolutionära kampen utvidgas, övertar alla tillgängliga vapen och bildar stommen i arbetarstatens militära apparat – arbetarmilisen (vi förutsätter här att revolutionärerna gjort ett gott förarbete inom den borgerliga militärapparaten, så att många enheter ”deserterar” under revolutionen). I anknytning till landets högsta ledning skapas ett högsta militärkommando som svarar för arbetarstatens säkerhet i internationell skala.

– Alla företag och produktionsmedel av samhälls- eller social betydelse – industrier, banker, transportmedel, mark och bebyggelse – exproprieras och överförs till förvaltning under arbetarråden. Samma sak gäller utbildningsinstitutioner och sociala sådana.

– F.d. konkurrerande företag och företagskedjor börjar samordnas så att produktionen omedelbart kan inriktas på att täcka uppenbara behov – bättre föda, utbyggnad av kollektivtrafiken, bättre och fler bostäder etc.

Vissa produktions- och distributionsenheter kan läggas ner, t.ex reklam, lyxproduktion m.m.

– Kontakterna med andra arbetarstater stärks och permanenteras, för att förbättra den politiska och ekonomiska samordningen (valutaproblem, handel, avskaffande av nationsgränser etc) och förbereda upprättandet av gemensamma samordnings- och maktorgan (internationella råd). Som vi tidigare sagt kan vi inte tänka oss den svenska revolutionen skild från den europeiska (som ställer revolutionen på dagordningen i åtminstone ett flertal europeiska huvudländer).

– *Alla* som kan arbeta dras så långt det är möjligt in i produktion, förvaltning och samhällsnyttigt arbete – att arbeta blir både en rätt och en skyldighet. Arbetslösheten upphävs och arbetaren blir inte längre en vara som köps och säljs på en arbetskraftsmarknad. Ändå kommer naturligtvis inte alla som vill att *omedelbart* kunna dras in i arbetslivet.

– På industrier och institutioner inleds en definitiv omorganisering av arbetet och de hierarkiska förvaltningsformerna så att arbetarna så småningom kan börja utöva en *daglig* (och inte bara formell och juridisk) kontroll över företagen, ty endast då, när den private kapitalisten inte bara är ersatt av en annan ägare – staten – kan man tala om att produktionsförhållandena börjar förändras och produktionsmedlen kollektiviseras.

– En kraftig *löneutjämning* och en ny *arbetsvärdering* genomförs där de som har tunga, monotona och farliga arbeten kompenseras genom kortare arbetstid, strängare krav på arbetsmiljö etc. Dessa åtgärder kompletteras med en allmän *sänkning av arbetstiden* för att ge tid och möjlighet för allas deltagande i samhällets skötsel och planering av reformer och produktionsplaner.

– Fördelningen av bostäder påbörjas (tomma lägenheter f.d. kontors- och affärslokaler, stora villor etc.). Hyran förvandlas till enbart en kostnad för fastighetens underhåll.

– I massmedia och utbildningsinstitutionerna avlägsnas den borgerliga indoktrineringen och ersätts med vetenskaplig debatt och information och revolutionär propaganda.

Efter det att dessa åtgärder genomförts (eller systematiskt påbörjats) kan arbetarstaten börja utarbeta den första produktionsplanen, den första mer långsiktiga planen för samhällets utveckling. Vad skall produceras? Hur mycket? För vem och vilka? Hur skall det produceras? I kombination med detta förbereds den nödvändiga omvandlingen av utbildningssystemet, av den sociala sektorn osv. En konstitution och ett rättssystem (lagar) utformas. Nu, i dessa första försök att bygga upp en planekonomi och helhetsmässigt omforma samhället, kan grunden för övergången till socialismen läggas.

Produktionsplanen

Under kapitalismen bestämmer ekonomin – profit och marknad – produktionens inriktning och omfattning. I en planerad arbetarstyrd ekonomi dominerar däremot politiken över ekonomin, och besluten om vad som skall produceras bestäms inte utifrån företagsekonomiska kalkyler utan utifrån sociala och verkliga behov. Dessa behov – olika regioners, grupper och individers behov av t.ex en viss produkt, producenternas behov när det gäller arbetstid, arbetstakt, lön etc. – sammanvägs till en helhetsplan för produktionen, en plan där de olika delarnas plats i helheten görs så klara och fattbara som möjligt.

Även om möjligheterna för en planerad ekonomi erhållits genom att produktionsmedlen överförs i kollektiv ägo och de därmed förlorat sin karaktär av vara och kapital, kommer' den påbörjade planeringen av ekonomin naturligtvis inte att omedelbart kunna avlägsna alla kapitalistiska drag

och mekanismer. Distributionen av förbrukningsvaror och en hel del andra produkter kommer t.ex. fortfarande att ske över en marknad, där arbetarna köper dem med sina löner. Marknaden och penningekonomin kommer i själva verket att finnas kvar så länge bristen på produkter kvarstår (även om marknaden och varubyttet ersatts med tilldelnings- eller ransoneringssystem skulle vi snart få en marknad där det byttes och handlades med ransoneringskortet – det skulle dessutom bli en mer överblickbar marknad).

Grunden för ett socialistiskt samhälle är emellertid en produktion som kan tillgodose alla viktiga sociala behov – bra livsmedel och bostäder, transporter, meningsfulla arbeten och verksamheter etc.

Därför måste denna brist hävas och ersättas av ett överflöd (av sådant vi behöver, ej strunt och lyx), varigenom också marknad och penningssystem kan förlora sin betydelse. För att förverkliga denna långsiktiga målsättning krävs det en övergångsperiod av utveckling och tillväxt av produktionen och produktivkrafterna. Detta gäller även för de idag industrialiserade länderna (västvärldens s.k. överflödssamhällen), vilka visserligen garanterar så gott som alla tillräckligt med föda, men ännu inte på långt när tillgodoser allas behov av sunda och bra bostäder, hälsovård och adekvat utbildning. Låt oss nämna de huvudsakliga källor som kan möjliggöra denna utveckling och tillväxt:

1. Permanent sysselsättning av existerande produktivkrafter, främst arbetare och maskiner, vars utnyttjande under kapitalismen bestämts av marknadskrafterna och därför resulterat i permanent underutnyttjande – dels arbetslöshet och oförmåga att engagera alla dem som vill arbeta (bland t.ex. kvinnor, äldre, ungdomar), dels underutnyttjande av den uppbyggda produktionskapaciteten av maskiner och utrustning (inte ens i högkonjunkturer utnyttjas stora delar av produktionen till mer än 80%).
2. Nedskärning av distributionskostnaderna genom rationalisering och samordning av distributionen, avskaffande av alla onödiga mellanhänder och en total nedskärning av kostnaderna för reklam (däremot kvarstår och förbättras naturligtvis olika former av konsumentupplysning).
3. Rationell organisering av industrin, vilket medför att patent och affärshemligheter avskaffas, som på många områden hållit tillbaka standardisering och masstillverkning, slut på möjligheterna för monopolföretag att p.g.a. profitmotiv hindra att revolutionerande tekniker och uppfinningar införs, samt slut på irrationella investeringar och den ofta totala bristen på samordning och samarbete mellan olika företag. ”Självkla” processer för återanvändning av biprodukter och avfall kan nu också införas.
4. Vetenskap och forskning, som hämmats av den kapitalistiska konkurrensen och främst varit inriktad på s.k. tillämpad forskning där resultaten snabbt skall kunna tillgodogöras av industrin och omsättas i profiter, kan nu frigöras och också inriktas på grundforskning. Detta möjliggör på sikt en kraftig utveckling av produktivkrafterna (automatiseringsprocesser inom produktionen och ”nya” energikällor t.ex.). Som bärare av vetenskapen kommer människan nu att bli den viktigaste produktivkraften.
5. En kraftig löneutjämning som skär bort alla speciella utgifter till grupper och skikt som privilegierats i det kapitalistiska samhället.
6. Avskaffande av lyxproduktion och lyxutgifter.
7. Frigörelse av arbetarnas skaparkraft, vilken kommer att utvecklas språngartat i samma stund som arbetarna får ta ansvar för företagets förvaltning, och detta i synnerhet om arbetarna erfar att produktionsökningar och kostnadsminskningar i framställningsförloppet bl.a. leder till förbättringar för dem själva och den stad eller region de lever i.

Om vi dessutom, efter imperialismens globala sammanbrott, kan förutse en skrotning av det militär-industriella komplexet – denna gigantiska, improduktiva sektor – och inrikta krigsindustri och arbetarmilis på framställningen av produkter för sociala behov, kan inte längre talet om ett överflöd av ”nödvändighetsprodukter” framstå som enbart önskedrömmar.

Det centrala problemet vid upprättandet av produktionsplanerna är nu hur mycket produktionen skall utvecklas. Detta problem kan inte, som också indirekt antytts i ovanstående, lösas med resonemang som obändigt hävdar att ekonomisk och industriell tillväxt endast kan ske om nuvarande levnadsstandard bibehålls eller sänks. Sådana resonemang har förvisso ofta levererats från byråkratiska regimer, vilka heller inte tvekat att med personkult, starkt moraliserande kampanjer och polisiär övervakning upprätthålla produktiviteten hos de arbetare som under årens lopp alltmer börjat förlora entusiasmen inför den permanenta bristen på produkter för dagligt och privat bruk. Allt måste göras för att hindra att denna ”upppoffringsideologi” sätter sin stämpel på produktionsplanen.

Upprättandet av en plan för ekonomin innebär dock inte bara att ekonomins tillväxt och produktionens omfattning och kvalitet bestäms. I själva verket måste en rad sociala och ekonomiska problem sammanvägas och få sitt direkta uttryck i produktionsplanen: avvägningen mellan industriell produktion och jordbruk mot bakgrund av energiresurser och de gränser som teknologin och naturen sätter och de möjligheter som den internationella arbetsfördelningen erbjuder, avvägningen mellan ackumulation och konsumtion, mellan investeringar i maskiner, forskning, bostäder, sjukvård, utbildning och produktionen av förbrukningsvaror, och vilka av de senare som omedelbart eller successivt kan framställas i sådan mängd att de kan undandras marknaden och distribueras gratis, fördelningen av löner, avvägningen av arbetstidens längd etc.

Överflöd – överlevnad

Den som läst Rolf Edbergs fina böcker, Borgströms och Ehrensvärds pessimistiska profetior eller Palmstiernas anklagelser har säkert en hel del invändningar mot vårt perspektiv. Hur kan vi en tid av snabb befolkningstillväxt och krympande ”jordresurser” tala om minskad arbetstid och ökning av produktiviteten? (några skulle säkert tillspetsa frågan: hur vågar vi överhuvudtaget drömma om att utmana en internationell borgarklass om förfogar över en vapenarsenal motsvarande 5, 10 eller kanske 50 utplånade världar?).

Den militära upprustningen och insikten om att jordens lagrade tillgångar är begränsade utgör på sätt och vis en vändpunkt i vår kulturella utveckling: frågan om mänsklighetens överlevnad har blivit ett centralt tema, inte utifrån religiöst präglade spekulationer, som i alla tider skapat undergångsmyter, utan utifrån en rationell kunskap om en högst påtaglig verklighet. ”Det är sent på jorden”, skriver Edberg. Många socialister har uppenbarligen inte uppfattat betydelsen av denna ”vändpunkt”, utan fortsätter efterblivet att leverera den sedvanliga propagandan, där formeln ”allt är kapitalismens fel” framstår som en alltmer otillräcklig och intetsägande förklaring. För dessa socialister blir också den kinesiska (eller sovjetiska) vätebomben en ”snäll” bomb, i motsats till den amerikanska, samtidigt som t.ex. också *alla* försök till befolkningsbegränsning bara ses som imperialisternas ansträngningar att dämna upp de potentiellt revolutionära massornas tillväxt (bakom detta resonemang döljer sig vanligtvis den mekaniska uppfattningen, att med ökat elände rycker alltid revolutionen närmare). Otivvelaktigt äger utvecklingen rum inom kapitalismens ramar. Men samtidigt har ”överlevnadsfrågan” medfört en situation där faktiskt också den kommunistiska politiken kan tvingas till svåra avvägningar mellan ett ”påhejande” av produktivkrafternas tillväxt och hänsyn till långsiktiga mål för överlevnad, mellan t.ex. å ena sidan arbetarklassens alltid aktuella krav på högre lön och rätt till arbete och å andra sidan, krav på giftfri miljö.

Överlevnadsproblemet är således ytterst reellt. Men även om det är kommunisternas skyldighet att reagera mot alla de risker som kapitalismen tar för att öka produktiviteten (profiten), siktar vår politik naturligtvis inte till överlevnad i en kapitalistisk värld...i hur många generationer?...under vilka villkor? Ett liv i skuggan av nuvarande kärnvapenarsenal kan *aldrig* bli ett värdigt liv. Målet är en ny produktionsordning.

De flesta icke-kommunister som är insatta i energi- och försörjningsproblemen är ofta överens med oss när de kräver en planhushållning av jordens resurser (att en sådan internationell planering helt svär mot kapitalismens i grunden anarkiska karaktär, tycks dock inte alltid vara ett centralt problem för dem). En sådan ny produktionsordning måste karaktäriseras som ett ”lågenergisamhälle”, tillägger sedan vissa av dem. Och i detta begrepp inbegriper de vanligtvis en kraftig nedskärning av energiförbrukningen och en återgång till mer arbetsintensiva framställningsmetoder, och en satsning på framför allt s.k. förnyelsebara energikällor av typ solenergi, vindkraft och vattenkraft. Detta eftersom de nuvarande fossila bränslena – olja, kol, gas, osv. – fissions-och fusionskraften på olika sätt hotar balansen i de ekologiska systemen, genom förgiftning, värme- och radioaktiv strålning etc. (alstringen av koldioxid från förbränningen av fossila bränslen samt värmestrålningen från dagens typ av energiproduktion hotar t.ex. att leda till allvarliga klimatförändringar). Därför är det endast genom att ersätta de energislukande och miljöförstörande anläggningarna med de mindre energikrävande och ständigt flödande förnyelsebara energikällorna – en omställning som bl.a. antagligen skulle medföra att vi var tvungna att bevara arbetstidens längd, åtta timmar per dag – som vi kan undvika framtida brist-och krissituationer, som vi kan överleva.

Bristen med dessa perspektiv är att de saknar den politiska dimensionen. *Endast genom att arbetarna utvecklar sitt politiska och samhällliga ansvar, vilket möjliggörs genom det något schematiska sambandet ”utvecklad produktion – minskad arbetstid – proletär demokrati”, kan vi gardera oss mot att eventuella framtida bristsituationer också leder till sociala krissituationer.* Endast genom att öka den politiska medvetenheten hos hela det arbetande folket kan vi skapa en minimal garanti för att de underutvecklade länderna får det stöd de behöver. Den produktionskapacitet, i teknik och mänsklig kunskap, som efter ett maktövertagande står till arbetarstatens förfogande måste därför utnyttjas till att skapa en effektiv produktion av alla nödvändiga produkter som *samtidigt* tillåter en kraftig nedskärning av arbetstiden.

Dessutom måste varje arbetarstats politik sikta till världsrevolution, vilket nödvändiggör en energikrävande militärapparat, som i sin tur också kan tvingas införliva kärnvapen i sin utrustning. Med detta vill vi bl.a. säga att vi *idag* inte kräver att t.ex Kina och Sovjet nedrustar eller skrotar sina kärnvapen. Detta säger vi även om vi gör en åtskillnad mellan vapen och vapen – t.ex kärnvapen och maskingevär – och skulle protestera kraftigt mot en arbetarstats användning av kärnvapen, såvida det inte skedde som svar på imperialistisk kärnvapenaggression.

Den utveckling av produktionen vi anser nödvändig måste dock genomträngas av en rad av ”lågenergisamhällets” drag och framför allt karaktäriseras av en ny och *kvalitativt annorlunda* sammanställning av produktivkrafterna, där energikrävande och avancerad teknologi, som t.ex informationsteknik och processtillverkning (stål, kemiska produkter, m.m.), både samverkar och används vid sidan om s.k. förnyelsebara energikällor, och där en ökning av energiproduktionen endast tillåts ske såvida följderna av den kan kontrolleras på ett alltmer betryggande sätt och i takt med att sociala och politiska uppgifter kan lösas.

Energiproduktionens tillväxt måste dessutom som villkor ha en rationell energiförsörjning och energibesparingar inom olika områden. Det är inte omöjligt att den totala ökningen av energiproduktionen i ett redan högindustrialiserat övergångssamhälle skulle bli ganska liten (och

kanske t.o.m. negativ) sedan besparingar, rationaliseringar och återanvändningsmetoder införts. Vi menar dock alltså inte, som många idag gör, att ”stopp för ökad energiproduktion och ekonomisk tillväxt” kan vara det allt överskuggande ledmotivet under uppbygget av socialismen. Endast under socialismen, när det arbetande folket har inflytande över produktionen och militärapparaten skrotats, kan, om det är nödvändigt för den ekologiska balansens skull, nedskärningen av samhällets totala energiproduktion ställas som en särskild, separat fråga. Men för att möjliggöra alla dessa bedömningar, som är avgörande för mänsklighetens hela existens, måste vi redan idag skapa en allt bredare och djupare medvetenhet om dessa problem. Vi måste därför peka på den rad av åtgärder som arbetarstaten måste vidta, och som i sin tur pekar i riktning mot en rationell resurshushållning och ett förverkligande av principen ”bruka i stället för att förbruka”:

Energibesparingar: Nedläggning av tidigare konkurrerande företagsenheter, ”kapitalistiska” branscher (reklam t.ex.) och så småningom den militära sektorn. Övergång till kollektiva transportsystem, begränsning av bilism och det stora värmespill som dagens uppvärmning av byggnader och bostäder ger upphov till. Förändring av olika industriella processer, som leder till besparingar utan att produktionen behöver minskas. Och så en av de främsta källorna till besparing och rationell hushållning: planering av ekonomi och produktion.

Energikällor: Satsning på *förnyelsebara* energikällor, som t.ex. solenergi, vattenkraft, vindkraft och, lokalt, tidvatten-energi och geotermisk energi. De *lagrade* tillgångarna – olja gas, kol, torv, m.m. – bör i första hand användas till annat än förbränning (olja/plast t.ex.). Om de används för energiutvinning bör de i stor utsträckning användas i de länder där de utvinns, något som är utomordentligt viktigt för de idag underutvecklade länderna. Kärnkraften (fission) har, p.g.a. säkerhetsrisker och begränsade urantillgångar, ingen framtid som central energikälla. I stället bör forskningen kring fusionskraftens möjligheter öka mångfalt.

Återanvändning: Återanvändning och nyttiggörande av biprodukter måste bli en central målsättning i en planekonomi, där en sådan inriktning nu också först blir helt möjlig. Inom industrin bör slutna processer och cirkulation utvecklas så att alla råvaror kan tillvaratas maximalt och förorenande utsläpp förhindras. Avfall måste också användas som gödsel eller energikälla.

Alla dessa åtgärder skall ses i perspektivet av den centrala roll som vetenskap och forskning måste spela i arbetarstaten. Medan patent, marknad och kortsiktiga profitintressen idag gör att forskare och institutioner främst utövar s.k. tillämpad forskning, vars resultat snabbt kan överföras till industrin och översättas i produktionsökningar, har grundforskningen så gott som avstannat inom många områden som t.ex kring möjliga, alternativa energikällor. I en planerad ekonomi kan detta förhållande ges helt andra proportioner och grundforskningen inriktas på sådana områden där den både på kort och lång sikt kan vinna tillämpning utifrån de behov som produktionsplanen uttrycker.

Vad skall produceras?

En central fråga vid upprättandet av produktionsplanerna är naturligtvis *vad* som skall produceras. Vi skall producera för *verkliga* behov, säger vi ovan. Detta är naturligtvis ett relativt begrepp, men vi använder det för att antyda att det också finns konstlade, skenbara och t.o.m. skadliga behov, vilka i stor utsträckning skapats med marknadsekonomin utveckling och medfört att det framställs en mängd saker vi egentligen inte har behov av. Vi har behov av mat, kläder, bostäder, hälsovård, utbildning, social trygghet, vila och skapande aktiviteter, allt för att leva, utvecklas och få större möjligheter att förstå och förändra vår omvärld. I detta perspektiv har vi t.ex. inte behov av de surrogat och stimulantia som det kroppsligt och andligt nedbrytande livet i den ”kapitalistiska” vardagen öppnat vägen för: nervtabletter, motionscyklar,

massageapparater. Vi har heller inte behov av den oändliga mängd märken, sorter och modeller av olika produkter som idag kastas ut på marknaden. Vad som är verkliga och skenbara eller primära och sekundära behov återstår emellertid i mångt och mycket att utreda och diskutera, genom omfattande forskning och erfarenheter. En övergång till socialism måste naturligtvis också innebära att många nya mänskliga behov skapas, individuella och kollektiva, andliga och kroppsliga. Att dessa behov skulle riskera att bli omåttliga, d.v.s. omätliga, – vilket är en invändning mot ett socialistiskt överflödssamhälle – och att vi bara i all oändlighet skulle vilja ha mer och mer (eller större och större) av t.ex saker som föda (!), kläder, bostäder, etc finns det dock inget som med någon större övertygelse pekar på. Problemet med de konstlade behov som skapas under kapitalismen är dessutom att de i ett längre perspektiv hotar tillgodoseendet av våra verkliga behov: de utvecklas och tillgodoses genom rovdrift av naturtillgångar, miljöförstöring och exploatering av människor. Det är därför inte så svårt att inse efter vilken inriktning planekonomin idag måste organiseras: Bruka istället för förbruka, vilket innebär att vi utnyttjar återanvändningsmetoder, uppfinningsrikt och rationellt tillvaratar existerande resurser, skär ner kraftigt på mode- och lyxbetonade framställningsalternativ, skrotar skadliga branscher, minskar bilproduktionen till förmån för kollektiva transportmedel, framställer bättre föda, förbättrar och förnyar bostäder. Avsikten är heller inte att genomföra en likriktning vad gäller t.ex kläder och bostäder, en likriktning som ju till stor del just kännetecknar förhållandena under kapitalismen (dagens klädmoden, t.ex är inte tecken på kulturell rikedom, utan enbart försök att samtidigt ge alla smak för en och samma stil under en kort tid, varvid andra stilar avlägsnas från marknaden). Istället måste målsättningen vara att skapa lösningar som allt bättre kan svara mot individers och grupper både gemensamma och olika andliga och kroppsliga behov.

Redan i den första produktionsplanen kommer det också vara möjligt att besluta om att en rad produkter och tjänster som tillgodoser allmänna sociala behov dras bort från marknaden och distribueras gratis (d.v.s de kan produceras i relativt överflöd), som t.ex kollektiva transportmedel (noll taxa), utbildning, post, telefon, vissa livsmedel (salt, bröd och kanske något mer), museibesök, viss teater och film, radioapparater, preventivmedel etc.

Besluten om hur de olika behoven skall rangordnas och tillgodoses är heller inte bara producenternas sak utan även konsumenternas. Även om de i senare i vid mening är identiska med de förra måste företagen upprätta permanenta kontakter med de konsumentföreningar och masskommittéer som bildas för att värdera och pröva produkternas kvalitet och priser.

Genom att ovanstående inriktning börjar förverkligas kommer penningssystemets betydelse alltmer att minska, för att till slut enbart bli av intresse för myntsamlare. Även om det tycks som en fullständig fantasi att vi skulle få se en tid där plånboken är överflödig pekar den utveckling vi här skisserat mot en sådan situation. De produkter som framställs i överflöd distribueras fritt via olika lagringsställen, butiker etc. Alla de produkter som det omöjligt går att framställa ett överflöd av, d.v.s så att de räcker åt alla potentiellt behövande, t.ex. bilar, förvaltas kollektivt (genom råd och kommittéer) och distribueras inte genom köp utan genom att varje individ eller grupp bokar in sig för användning av produkten ifråga under en viss tid. I övrigt kan arbetarstaten göra det möjligt för grupper och individer att själva försöka framställa de mer speciella och ”exklusiva” saker de behöver genom att ställa råmaterial, verktyg, maskiner och verkstäder till allas förfogande.

Den röda armén

En central punkt i upprättandet av produktionsplanen är frågan om militärapparaten. Hur skall de väpnade styrkorna utrustas och byggas upp? Hur mycket vapen skall produceras för den revolutionära rörelsen i andra länder?

Så länge imperialismen och byråkratierna i de degenererade arbetarstaterna existerar kräver varje arbetarstat en stark militärapparat, inte bara för eget försvar, utan också för att kunna delta i de klasskrig som utvecklas i internationell skala. Endast efter världsrevolutionens seger kan en skrotning av vapenarsenalen inledas.

Armén måste ses som ett slagkraftigt instrument i den internationella klasskampen. Detta betyder inte att den röda armén främst är till för att ”sprida revolutionen på bajonetternas spetsar”. Precis som det revolutionära våldet i grund och botten påtvingats arbetarklassen – borgarna ger inte upp sina ställningar utan motstånd – är den röda armén nödvändig för försvar och kamp mot imperialismen. Detta betyder, å andra sidan, inte att vi menar att den röda armén *alltid* skall hålla sig inom den egna statens gränser – det vore t.ex brottsligt att den förhöll sig passiv när händelser av Chilekuppens typ inträffade.

Den röda arme som arbetarstaten bygger upp måste basera sig på det arbetande folkets väpnade enheter, på arbetarmilisen. Den består av arbetare i vapen, av arbetare som har hand om försvaret av fabriker, städer, transport-leder etc. Alla arbetare skall således lära sig hantera vapen.

Denna armé, som har en klart icke-professionell karaktär, måste dessutom vara demokratiskt uppbyggd – valda militära förtroendemän och officerare, inga gradbeteckningar etc – och genomsyrras av politisk skolning. Framför allt kommer en ständig information, skolning och debatt om den internationella klasskampens utveckling vara oundgänglig – motivet för beväpningen skall ju vara försvar och utvidgning av den internationella arbetarklassens segrar. Det är absolut nödvändigt att bygga upp armén på detta sätt, för att hindra att armé och militärer avskiljs från arbetarklassens strävanden.

Likväl går det aldrig att avskaffa alla de allvarliga sociala och politiska problem som existensen av en armé medför. För att vara effektiv måste armén t.ex trots allt innehålla professionella enheter – varje arbetare kan t.ex inte lära sig manövrera avancerade vapen och instrument som flyg, fartyg och radar. Dessutom krävs det en försvarsledning som har permanent kontroll över landets säkerhet, som är underställd Högsta Sovjet och måste ha befogenheter att i vilket ögonblick som helst sätta olika militära enheter i rörelse. Insynen i försvaret kan heller ej vara öppen, existensen av försvarshemligheter måste accepteras:

Dessa absolut nödvändiga militära enheter och specialförband, som delvis kommer att vara undandragna arbetarnas demokratiska kontroll, skapar stora politiska risker och måste därför underställas en speciellt hård politisk skolning. Alla medel för att ideologiskt och socialt knyta dem till arbetarklassen måste användas, (vissa delar av arméledningen kan dessutom t.ex bytas ut varje år eller så), allt så att de förstår att deras uppgift är att avskaffa motivet för sin egen existens: imperialismen och byråkratierna i de degenererade arbetarstaterna.

Den snedvridning och stympning av det ekonomiska och sociala livet i arbetarstaten som försörjningen av en armé delvis innebär förstärks ytterligare av alla de ansträngande skyddsåtgärder som måste vidtas.

Endast efter världsrevolutionens seger kan den allmänna nedrustningen påbörjas och arbetet inom dessa improduktiva sektorer riktas mot samhällsnyttiga områden. Först nu kan *alla* centrala och centraliserande funktioner underkastas det arbetande folkets direkta inflytande och kontroll.

Lönesättning

Ett annat problem som ingår i upprättandet av produktionsplanerna är lönesättningen. Ett socialistiskt samhälle måste naturligtvis bygga på ”likalönsprincipen”, d.v.s på att det inte förekommer några individuellt eller gruppmissigt olika materiella stimulanser för att arbetet

överhuvudtaget skall utföras: antingen arbetar man för att det är roligt eller för att man inser att det är angeläget och nödvändigt för hela samhället och att det, om det är skitigt eller monotont, rättvist delats upp mellan alla samhällsmedlemmar. En sådan situation, där inga arbetar p.g.a. tvång, förutsätter dock ett överflöd på både nödvändiga produkter och personer som är kvalificerade för de olika uppgifterna. I den bemärkelsen är arbetarstaten och övergångsamhället ett bristsamhälle.

Redan i den första produktionsplanen måste likalönsprincipen följas i så motto att alla får lika lön för lika arbete, att ackordssystemen avskaffas och att det sker en kraftig löneutjämning med resultatet att de flesta får så gott som samma lön. Arbetet måste dessutom värderas så att de som har monotona, skitiga och riskfyllda arbeten kompenseras genom t.ex. kortare arbetstid. Det finns naturligtvis risker för att arbetarstaten möter stora problem här. Ett problem ligger t.ex. hos de grupper av tidigare högavlönade administratörer, tekniker, läkare etc som är helt nödvändiga för att samhället skall fungera och utvecklas, men som p.g.a. en fientlig inställning till revolutionen vägrar att upprätthålla sina tjänster om de inte får förmåner och bra betalt. Liksom alla människor kan de inte göra en bra och meningsfull arbetsinsats med piska i nacken. Det är dock nödvändigt att arbetarstaten möter deras krav med en klassmässig hållning och följer den generella principen: *ingen får högre lön än en välbetald arbetare*. Delar av dessa grupper kommer säkerligen nu att maska, strejka, utföra sabotage, ”fly”, ta andra jobb etc. Endast genom att dessa grupper påverkas av den pågående samhällsomvandlingen, genom att de bibringas och utvecklar en mer revolutionär inställning och genom att de kan kompletteras eller ersättas med nyutbildade kommer arbetarstaten att successivt kunna övervinna dessa problem.

Lönens storlek måste avvägas mot vilket pris olika produkter ges och mot hur mycket som behövs för de lokala, ”nationella” och internationella verksamheter som förvaltas av de olika arbetarråden. Successivt kommer lönen och lönens betydelse att reduceras som en följd av att allt fler produkter och tjänster blir billigare eller helt gratis (redan med maktövertagandet kan hyrorna reduceras till ett minimum, kollektivtrafiken införa nolltaxa etc),

Lönesättningen måste också i största utsträckning gälla generellt för alla samhällsmedlemmar. Att, vilket sker i flera av dagens arbetarstater, göra lönerna avhängiga företagens produktion och avsättning innebär bara att ackordsprinciper och konkurrens tillåts verka mellan företagen (vilket företag är i en sådan situation villigt att acceptera kanske nödvändiga beslut om minskad produktion, lägre försäljningskostnader?), allt med risk för att marknadsmekanismer får ett ökat inflytande över både produktion och lönesättning.

Centralisering – decentralisering

Planekonomins överlägsenhet ligger i att den ersätter en produktion baserad på enskilda företags lönsamhet med en produktion som grundar sig på bedömningar av hela samhällets behov. Många reagerar kraftigt mot den centralisering som planekonomin innebär. De vill därför helgardera sig mot byråkratiseringsfaran genom att hävda nödvändigheten av en kraftig politisk och ekonomisk decentralisering och upprättandet av helt självstyrande företag, av ett slags gruppsjälvstyre. De har inte förstått att vi då inte längre kan tala om en samhälleligt ägd produktion, ej heller att en utvecklad ekonomi av vår typ endast kan förverkliga arbetarnas självstyre genom en centralisering av ekonomin (genom bl.a produktionsplanerna). Gruppsjälvstyret svarar bättre mot ett samhälle som består av småproducenter. Men att t.ex några tiotal arbetare på en högt automatiserad fabrik, som samhället investerat enorma summor i, själva skulle tillåtas besluta om sin produktion, är absurt. Dessa ”anarkoliberaler” tycks heller inte förstå att endast en centraliserad ekonomi och samhällsstruktur kan bemästra alla de aktuella problem som kräver samordnade insatser i regional och internationell skala (att bygga stora anläggningar för energiutvinning,

förbättra transportnätet, rena flod- och sjösystem etc. kan inte bara ske genom enskilda företags insatser). Ändå kommer troligen denna övergångsperiod få lära känna många konflikter genom existensen av reell och upplevd uppdelning mellan staten och olika företag/grupper, en uppdelning som endast kan avlägsnas genom att staten successivt bryts ner och statlig och gruppmissig förvaltning sammansmälter till samhällelig kontroll.

Centraliseringen, med ett oundgängligt minimum av hierarkisering, måste emellertid svara mot en stark tendens till decentralisering inom besluts- och förvaltningssystemen. Denna dubbla, och motsatta process är både möjlig och nödvändig. Den har sin motsvarighet och förlängning i den ”socialistiska” människans utveckling som en individ med både samhälleligt ansvar och egen personlighet. Vi kan också lätt föreställa oss hur denna process kan påskyndas och underlättas med hjälp av instrument som radio, TV, datorer m.m. En *centralisering* av dessa instrument skapar enorma möjligheter för informationslagring, för att nå ut till alla med information och politisk debatt, för att effektivisera politiska kampanjer. En *decentralisering* av dessa instrument, där t.ex varje arbetarråd i en stad förfogar över dataanläggningar, TV och radiostationer, där inspelningsapparat och lokala sändare finns utspridda på fabriker, skolor och i bostadsområden, skapar samtidigt möjligheter för en demokratisk utveckling, för lokala initiativ, ”motinformation” etc.

Stordrift och jordbruk

Vi har tidigare snuddat vid de tendenser till centralisering och decentralisering som måste präglade samhällslivet under uppbygget av socialismen. Frågan är nu: hur kommer dessa tendenser att verka när det gäller lokaliseringen av industrier, bebyggelseområden, uppbyggnaden av transportnätet etc? En del tror att ett socialistiskt samhälle oundvikligen måste byggas upp av små och i det närmaste lokalt självförsörjande enheter. Denna 1800-talsdröm om lokalsamhället som hela samhällets centrala basenhet, en gång så målande och pedantiskt framställd av de socialistiska utopisterna (Owen, Fourier m.fl.), måste vi avvisa, även om den idag fått en ny, rikhaltig näring genom ”miljödebatten” och en ökad kunskap om förhållandet människa-natur. Samtidigt måste vi också bestämt ta avstånd från alla vildhjännor som ser *hela* vårt samhällsbygge i enbart termer av stordrift, koncentration, automation och mekanisering. Deras utopier och visionära framskrivningar har vi fått många prov på: Teknikens möjligheter är det enda som tycks ha fått dem att tänka på framtiden. Den utopi som vi måste framställa, visar däremot att vi under det socialistiska uppbygget kommer att tvingas till en rad *skenbart* motsägelsefulla åtgärder.

Redan i inledningen antydde vi en central inriktning: För att höja produktiviteten, effektivisera och rationalisera produktionen, utnyttja stordriftsfördelar, etc. måste en stor del av den industriella produktionen utvecklas och automatiseras ytterligare – energiutvinningen, processindustrierna (järn, stål, pappersmassa, kemiska produkter), mass-produktion av vissa förbrukningsvaror samt framställningen av avancerade instrument som t.ex elektronisk apparatur och transportmedel. Snarare än att alltså försöka sprida ut alla produktionsenheter till så många platser och orter som möjligt måste en rad verksamheter i form av stordriftsenheter, nationella och t.o.m internationella projekt utvecklas och byggas upp på ett relativt begränsat antal platser. En sådan lokalisering måste naturligtvis avvägas mot olika länders och regioners näringsstruktur, transportkostnader och den internationella arbetsfördelningen i stort.

Inom vissa andra delar av produktionen, däremot, måste arbetarstaten arbeta för att motverka och omdirigera denna ensidiga tendens till koncentration och stordrift. Detta av flera skäl. Dels för att det visat sig att koncentrationen och stordriften under kapitalismen lett till ökande energikostnader och miljöförstöring (i storstadsområden t.ex) och dels för att produktionen inom dessa sektorer ofta sköts bättre på lokal nivå (bättre planeringsmöjligheter, närmare mellan produktion-

konsumtion-återanvändning). Detta gäller delar av tillverkningsindustrin, återanvändningen och utnyttjande av spill och avfall samt lokal energiutvinning (framför allt då den som kan ske med hjälp av förnyelsebara energikällor). En speciellt känslig del när det gäller produktionen är framställningen av livsmedel. Produktionen av organiskt material, t.ex. föda, är nämligen inte underkastade samma lagar som t.ex. framställningen av maskiner och verktyg. Vi vet idag t.ex. att odlingen av en gröda på väldiga arealer – en s.k. monokultur – i många fall medför enorma problem: jorden utarmas av den *ensidiga* odlingen och kan endast behålla sin bördighet genom tillsatser av ökande mängder energikrävande konstgödsel. Varje insekts- eller bakterieangrepp mot den ”sköra” och ensidiga kulturen kan få förödande konsekvenser och måste förebyggas genom giftbesprutningar. Supermekaniseringen av jordbruket, där väldiga maskiner i en aldrig sinande ström tynger, trycker och mal sönder jordarna rubbar även den avkastningsförmågan, något som speciellt drabbar snabbt ”mekaniserade” jordar i solrika underutvecklade länder. Denna livsmedelsproduktion är dessutom underkastad en nationell och internationell arbetsfördelning som inte bara medför enorma transportkostnader utan samtidigt vanligtvis innebär att det avfall och de rester som framställs vid förbrukningen inte skickas tillbaka till produktionskällan för att t.ex. användas som bra gödningsmedel. Industrialiseringen av fisket och skogsbruket (stordrift, ingen hänsyn till återväxt o.s.v. kan underkastas likartade diskussioner).

P.g.a. dessa problem, centrala för hela vår existens, måste arbetarstaten här arbeta efter en annan inriktning än den ”kapitalistiska”. Efter revolutionen måste planekonomin inriktas på att garantera en mångsidig utveckling av jordbruket. Varierande grödor på fler fält och jordar. Uppodling av nya och gamla, igenvuxna marker, allt från en uppodling av Sahara, ett jätteprojekt som en internationell planekonomi skulle kunna genomföra, till uppodling av områden inom dagens stadsbebyggelse (som ju egentligen är ganska gles sedan man lämnat centrum). Allt detta för att man inom de olika regionerna skall klara försörjningen på ett sätt som står i samspel med naturens villkor, möjligheter och begränsningar.

Detta kommer troligen att innebära att jordbruket, totalt sett, blir mer arbetsintensivt än vad som är fallet idag, d.v.s. fler människor än idag kommer på olika sätt – under speciella mobiliseringar, som ”fast” arbetsuppgift, nyttig binäring eller för att det är roligt – delta i detta arbete.

För att decentraliseringen och ”kursändringen” inom denna sektor skall kunna genomföras och utvecklas i en positiv riktning krävs det naturligtvis en förståelse för dessa frågor, en slags ”ekologisk medvetenhet”. Denna kan inte bara erhållas genom bokkunskap utan måste utvecklas i direkt kontakt med skogar, sjöar och fält, och med produktionen inom dessa sektorer, allt under inflytande av den internationalistiska inställning vi tidigare talat om.

Ovanstående gör att vi inte får stå främmande inför att det kan bli nödvändigt att utveckla näringslivet i en riktning som gör att produktionen av de flesta baslivsmedlen och vissa produkter för lokalt behov, återanvändningen av avfall, inom hushållen såväl som industrin, samt en del av energiproduktionen grundar sig på regional självhushållning, på självförsörjande lokala och regionala enheter.

Vad ”regional” exakt skall innebära är naturligtvis omöjligt att slå fast, eftersom det måste bestämmas utifrån just lokala och regionala förhållanden. Det enda vi vill göra är att peka på den *inriktning* och *inställning* vi måste ha för att utveckla ett näringsliv som inte utarmar naturen.

Från dagens övergångssamhällen har vi också erfarenhet av dessa problem. Den medvetenhet som man i t.ex. Kina uppvisar när det gäller dessa frågor är förbluffande. Det må så vara att den låga industriella utvecklingsnivån och den internationella isoleringen befrämjat och delvis tvingat fram den resurshushållning som på många ställen tycks präglade Kina, men genom att *systematisera* och *förmedla* sina positiva erfarenheter har kineserna visat att de förstått problemets

betydelse (allt medan man i Sovjet allvarligt förbisett dessa problem).

Den inriktning vi här pekat på har naturligtvis inte det minsta med en återgång till tidigare sociala förhållanden och ägandeformer att göra. Grönsaksodlingarna, fälten och skogarna, precis som den lokalt förankrade tillverkningsindustrin, kommer att skötas kollektivt genom de olika besluts- och förvaltningsorganen, som sammanknutits i ett rådssystem. Det är just genom rådssystemet som dessa väldiga kontraster kan bindas samman, som stordriften och automationen inom betydelsefulla industriella sektorer knyts samman med det mångsidiga och regionalt förankrade jordbruket.

Stad och land

Diskussionen om ovanstående berör i högsta grad förhållandet mellan stad och landsbygd, en motsättning som varit ett framträdande tema hos de marxistiska klassikerna, men som i de flesta socialistiska manifesten endast flyktigt berörts, för att följas av den obligatoriska hänvisningen till dessa klassiker, till ”Kommunistiska manifestet”, ”Den tyska ideologin” eller ”Arbetarklassens läge i England”.

Många har fortfarande den föreställningen att stad och land kan betraktas som två skilda enheter, som två företeelser representerande två olika levnadssätt och verksamheter som betingar och står i konflikt med varann. Detta var förvisso sant i många länder på 11-, 13- och 1600-talen, men gäller inte idag. Med industrialiseringen och den accelererade kapitalackumuleringen har både den traditionella staden och landsbygden genomgått en *upplösning* som blir allt tydligare dag för dag. Staden har brutits upp i olika delar, i affärs- och beslutscentra, industriområden och renodlade bostadsområden, som saknar den äldre stadens alla kännetecken på stadsmässighet och samverkan mellan olika näringar och verksamheter. Dagens stad är socialt seg-regerad, uppsplittad och utspridd, samtidigt som dess kvantitativa tillväxt ökat enormt och bilismens och transportsystemens utveckling gjort att städer, centra och befolkningsområden knutits samman till väldiga ”urbana” regioner. I ett samhälle som kräver alltmer av kollektiv planering har renodlingen av funktioner, uppdelningen arbete-bostad och de långa avstånden bidragit till uppsplittning, atomisering och privatisering av det kollektiv som skulle kunna göra denna planering möjlig – arbetarklassen.

Vad gäller landsbygden så har den utarmats och avfolkats, jordreformer, stordrift och rationalisering har avvisat stora delar av befolkningen från landsbygden. Samtidigt har landsbygden genomkorsats av företeelser som vi kan se som stadens ”förlängning”, motorvägar, transportsystem, stormarknader, bebyggelseenheter m.m. Människor som idag bor i en lantlig omgivning arbetar i allt högre grad i industrin (eller har gjort det) och är beroende av ”centralortens” affärer, skolor och servicecentra. De drömmar och idéer som dagens människor har påverkas allt mindre av om de bor på landet eller i stan.

Utvecklingen är entydig: istället för ”staden” och ”landsbygden” föds något nytt – det urbana nätet, regionen, vars innebörder och mening vi kan ana, trots alla de deformationer kapitalismen ger upphov till. Det kan därför aldrig bli arbetarstatens uppgift att försöka återupprätta de två tidigare skilda enheterna – den traditionella staden (med lokalsamhällets typiska inslag) och landsbygden, såsom den en gång var med sin bygemenskap. Uppgiften måste vara att bygga vidare på en utveckling av regionen och samtidigt arbeta för att upphäva alla de uppdelningar mellan arbete, fritid, boende, kulturcentra etc. som skapats genom den kapitalistiska utvecklingen. Detta kräver ett stopp för tillväxten av de största tätortsområdena och en ”utglesning” av dessa områden. Kollektivtransporter måste ersätta dagens privatbilism. Avståndet arbete-bostad måste minska både i tid och rum, genom förbättrade och snabbare trafikmedel och genom små

industrienheter och andra verksamheter förläggs till bostadsområden.

Otvivelaktigt kommer detta samhällsbygge att mer präglas av stadsmässighet än lantlighet (om vi uttrycker det med traditionella termer), men denna stadsmässighet, med det rika kollektiva och kulturella liv den möjliggör, måste också präglas av landsbygdens karaktäristika – odlingar, grönska, parker, vattendrag. *I regionen måste både stadens och landets fördelar och kvaliteter förenas.* Internationalism och medvetenhet om sambandet samhälle-natur måste styra detta samhällsbygge, samtidigt som detta måste befrämja och befordra en internationalistisk medvetenhet.

För att kunna stödja denna inriktning måste vi göra oss av med föråldrade tänkesätt, där stad och land uppfattas som skilda enheter. Vi måste göra oss av med våra drömmar om stad *och* land, vår ängslan inför valet stad *eller* land. Ty i regionen måste alla få tillgång till bådadera.

Det socialistiska uppbygget måste sträva till att upphäva de ojämna ekonomiska och sociala förhållanden som idag råder mellan olika regioner, och detta utan att utplåna de fruktbara kulturella skillnader som finns mellan dem. Eftersom politiska beslut mer än ekonomiska ”lagar” kommer att styra utvecklingen i arbetarstaten kommer decentraliseringen av just produktionsenheterna att vara av mindre betydelse för dessa strävanden än den centralisering-decentralisering som har möjlighet att äga rum genom rådssystemets utveckling. Ty det är i, genom och mot bakgrund av detta system, detta alltmer finförgrenade nät av olika kanaler och nivåer, som människornas *dagliga liv* i allt högre utsträckning kommer att förverkligas.

Förutom planhushållningen och allas deltagande i samhällets skötsel kommer också samhällsbygget skapa villkoren för en utvidgning och förskjutning av den politiska och ekonomiska makten, en förskjutning från fabrikena–fabriksråden till arbetarråden och de råd som representerar mer sammansatta områden och förvaltar både industrier, bostadsområden och sociala verksamheter. Denna förskjutning – från företaget/fabriken till staden/regimen, från arbetarklassen till det arbetande folket – svarar mot den samklang mellan samhällets olika nivåer som har möjlighet att utvecklas under övergången till socialismen.

Internationalismen

Övergångsperioden till socialism måste domineras av två nya ”medvetenheter”, två nya ”dimensioner”, som först nu definitivt har möjlighet att smälta samman och sätta sin prägel på människors handlande och planekonomins utformning. Å ena sidan rör det sig om den ökande medvetenheten om förhållandet samhälle-natur (och ekologi), å andra sidan om internationalismen. Att vi här talar om ”två medvetenheter” är i grunden en mekanisk och otillåten förenkling. En förståelse för samspelet samhälle-natur har naturligtvis en internationalistisk inställning som förutsättning. Att befrämja en internationalistisk inställning kommer därför att bli en av arbetarstatens viktigaste uppgifter. Den inställning som vi här nedan redovisar berör visserligen enbart förhållandet mellan olika kulturer, kulturområden och stater, men den kan utan större svårigheter också ligga till grund för en diskussion om samverkan mellan kultur och natur (samhälle-natur), i internationell såväl som nationell skala.

Den kommunistiska rörelsens mål är det kommunistiska världssamhället, där inga konstlade nationsgränser åtskiljer de olika folken och kulturerna. Nationen, som en sluten ekonomisk, politisk och kulturell enhet och institution, har också i själva verket genom kapitalismens egen ”internationalisering” förvandlats till ett föråldrat och bräckligt fenomen, i synnerhet när det gäller Europa.

Många har dock totalt missuppfattat internationalismens innebörd. De tror t.ex att det är kommunisternas omedelbara uppgift att verka för ett totalt enande av mänskligheten *på basis av en enda, gemensam kultur*, med kanske t.o.m. ett enda språk. Att de inte förmår tala om vilket

språk detta skulle vara, är naturligtvis helt förståeligt. För dem blir dock olika folkgruppers krav på ett eget nationellt språk och en egen kultur något förlegat och nästan reaktionärt: ”separatistiska” strävanden kallar de det ofta för. Därmed avskiljer sig dessa ”internationalister” inte heller särskilt mycket från den ideologi och inställning som idag ledsagar imperialismens härjningar, en *kosmopolitism* som fått legitimera och rättfärdiga den mest förnedrande diskriminering av kulturer världen över. Alla särdrag och egenheter i dessa kulturer har dessutom inte bara deformerats, ofta till oigenkännlighet, utan har genom de ekonomiska och politiska maktrelationerna ersatts av en ”västerländsk” kultur, vilken idag oftast inte visar sig vara annat än Hollywood och coca-cola. Imperialisternas tal om internationalism är alltså inget annat än en förtäckt kosmopolitism med vilken deras utvecklingsmodeller och mest kommersialiserade och varumärkta yttringar kan ges universell giltighet. Om det är någon som tror att det är på detta sätt vi menar att kommunistiska centra under tal om internationalismen bör kräva universell giltighet för *sina* modeller och *sina* scheman, så tror han fel.

Som en reaktion mot imperialism och kosmopolitism utvecklas idag *nationalismen* och nationalistiska strävanden för att bryta sig ur ett förnedrande järngrepp. Men också nationalismen som ideologi är idag i grunden reaktionär, ty i samma ögonblick som de politiska och ekonomiska maktmedlen finns tillgängliga riskerar den att förvandlas till *chauvinism* med krav på korståg mot ”lägre stående raser” och ”folk utan seder och moral”. Nationalism, chauvinism och kosmopolitism är enbart olika miner, leenden och grin...men samma gap. I dagens värld, med en ökad internationell sammanflätning, tycks det mest brännande problemet paradoxalt nog vara ”den nationella frågan”, den nationella självbestämmanderätten och kravet på ett erkännande av en egen, nationell kultur. Detta problem kan idag endast lösas med en politik som grundar sig på en internationalistisk inställning.

Den internationalism vi talar om är en *inter-*(mellan)-*nationalism*, där relationerna och utbytet mellan olika länder och kulturer föder och utvecklar *gemensamma* (internationella och universella) värden, *samtidigt* som de erkänner *det unika* i varje kultur och regional tradition, kan endast och till fullo förverkligas i och mellan socialistiska stater, d.v.s i ett socialistiskt samhälle. Denna internationalism är helt förenlig med och innesluter med nödvändighet ”den proletära internationalismen”, en politisk princip, som i första hand tjänar det internationella proletariatets *politiska* förening, inte dess kulturella homogenisering. (Se kapitel II).

Den internationalistiska medvetenheten kommer naturligtvis inte bara ställas på prov när det gäller vad vi idag kallar internationella problem. Den är nödvändig i allt vårt arbete, t.ex. för en behandling av alla de viktiga kulturella frågor som arbetarstaten har att ta ställning till. Ta t.ex. problemet med språket och olika dialekter. I arbetarstaten måste vi självklart ägna oss åt språkvård, och då framför allt för att utveckla det svenska språket, för att göra det till ett brukbart och nyanserat instrument för det arbetande folket. Det socialistiska uppbygget kommer också att medföra att människorna utbildar ett mer medvetet förhållande till sitt språk. I samma ögonblick som de kontrollerar sina produktionsmedel och börjar tolka och uttrycka den verklighet som de nu förändrar kommer känslan för nyanser, ord och meningsbyggnad att öka. Men hur mycket skall dialekterna uppmuntras? Eller skall de förbjudas i t.ex. arbetarrådens TV- och radiosändningar över landet? Arbetarråden kommer onekligen att vara invecklade i problematiska avvägningar om vilka kulturella traditioner de skall stödja och uppmuntra. Förbud och restriktioner måste emellertid vara sällsynta, och den assimilering och sammansmältning av olika kulturer som hela tiden kommer att stimuleras genom ökade kontakter och utbyte måste ske på frivillighetens grund.

Genom den internationella klasskampens utveckling och det allt intensivare kulturella utbytet mellan olika arbetarstater, revolutionära rörelser och sociala skikt, kommer det socialistiska

uppbygget att innebära en utveckling av allt fler gemensamma universella värden. Samtidigt kommer nya vanor och seder att uppstå, traditioner som inte är bundna till äldre produktionssätt och geografiska gränser. Vissa befintliga traditioner kommer att upplösas i samma ögonblick som den materiella basen för deras existens försvinner – äldre produktionsmetoder och levnadsformer – andra kommer att leva vidare och aktiveras i nya former, trots att det samhälle som gav dem all näring är bortsopat. Men de gemensamma universella värdena, baserade på vetenskapens utveckling och en självklar humanism, kommer att kunna utgöra grunden för alla kulturers förening på universell basis – en mångfald av olika kulturer, sammanslutna i en världsomspännande kommunistisk federation.

Den proletära demokratin

Planekonomins framgång – hur produktionsplanerna genomförs, efterhand modifieras och korrigeras och hur produkterna distribueras – beror på hur lägre nivåer på regional- och fabriksnivå engageras i planernas utarbetande och fastställande. Planekonomins framgång är därför direkt avhängig *den proletära demokratin* och arbetarklassens inflytande över produktion och samhällsliv. Och detta inte bara för att en demokratisk förvaltning vanligtvis (även under kapitalismen) medför bättre *produktionsresultat* än en byråkratisk förvaltning, utan därför att en reell demokratisk förvaltning, där de som upprättar och förverkligar planen också dag för dag får ta ansvar för fattade beslut, är det enda sättet att utveckla en planering som är värd namnet, en planering som inte bara inskränker sig till reglering och normering. I Sovjet och öststaterna har vi tydliga exempel på vad som händer när planerna upprättas utan arbetarnas medverkan: arbetarna minskar produktionen, minskar arbetstakten, ger avkall på kvalitetskontrollen och meddelar inte tillgängliga reserver, allt för att hindra eller fördröja en förändring av arbetskvoterna. Även företagsledningarna försöker på alla möjliga sätt hindra att planens krav sätts för höga (såvida inte dessa ledningar premieras i direkt överensstämmelse med produktionsresultatet). Byråkratisk centralism leder helt förståeligt till sabotage av produktionen.

Den proletära demokratin

Planekonomins och övergångssamhällets utveckling måste bestämmas av proletära maktorgan och församlingar som representerar och är ett direkt uttryck för arbetarklassens intressen. Sådana organ har också skapats i många av de revolutioner och revolutionära resningar som verkligen ägt rum och det är erfarenheterna från dessa som följande diskussion om den proletära demokratin grundar sig på.

Med revolutionen upprättar arbetarklassen och dess allierade en egen centraliserad maktapparat. Denna apparat och dess olika organ – strejkkommittéerna, arbetarkommittéerna eller vad de kommer att *kallas* – utformas redan under den revolutionära resningen och innehåller redan då, i dubbelmaktssituationen, *innan* det revolutionära maktövertagandet, flera av den framtida arbetarstatens karaktäristiska drag och funktioner. Denna maktapparat består av arbetarråden, råden och kommittéerna på fabrikena och i bostadsområdena samt alla de tillhörande uppgifter och funktioner som utformats under kampen: produktionsenheter, försörjningskommittéer, strejkkvakter, milis, propaganda-avdelning, etc. Det är denna ”arbetarstat i vardande” som organiserar och samordnar maktövertagandet, *som överhuvudtaget gör kraftmätningen med den borgerliga staten och statsapparaten möjlig*, som genomför det *nödvändiga* krossandet av denna borgerliga stat, och som för arbetarklassen till makten och därefter konsoliderar sig som den proletära staten, som proletariatets statsapparat. Det vi här talar om är nödvändigheten av att krossa den borgerliga statsapparaten och ersätta den med ett annat system för samhällelig, kollektiv förvaltning – ett vad vi kallar råds-system. En genomgång av rådssystemets

uppbyggnad och uppgifter kommer att belysa denna nödvändighet och samtidigt klargöra rådssystemets centrala funktion: att göra alla delaktiga i samhällets skötsel.

Valda och avsättbara delegater

Råden består av det arbetande folkets direktvalda och avsättbara representanter. Deras uppgift är att planera, besluta om och ansvara för samhällets omvandling, i dess helhet, såväl som inom olika sektorer och områden (industrier, bostadsområden, sjukhus, utbildning etc.). Dessa råd måste finnas på alla nivåer i samhället. Det måste finnas arbetarråd som representerar ett mindre samhälle, en stad, en region och en stat, och de måste också upprättas på internationell nivå. Det måste dessutom finnas råd som representerar olika enheter och sektorer inom dessa områden: fabriker, industrier, kollektiva transporter, bostadsområden etc.

För att råden verkligen skall vara ett uttryck för arbetarklassen måste de tillsättas genom direkta val och tillämpning av delegatssystem. Så t.ex. väljer ett visst antal arbetare på en fabrik – 50, 100 eller 300 – *sin* delegat till fabriksrådet. De arbetarråd som representerar en kommun eller region kan tillsättas på olika sätt, antingen genom att församlingar bestående av alla verksamma på olika industrier och institutioner utser *sina* representanter i arbetarrådet, eller genom att delegater (redan valda) från resp. fabriks- och institutionsråd direkt ingår i det överordnade regionsrådet. Högsta Sovjet – det nationella rådet – består av representanter för olika städer och regioner.

Valen till råden måste återkomma ofta. Det kan ske med olika intervaller och på olika sätt för olika typer av råd, så att t.ex. ett fabriksråd ersätter en tredjedel av sina delegater varje år. Den centrala punkten i det delegatssystem vi hävdar är nödvändigt är dock att *arbetarna omedelbart måste kunna återkalla och avsätta de delegater de valt, men inte är nöjda med*. Delegaterna är alltså direkt ansvariga inför dem de representerar. För att detta emellertid skall fungera och ”avsättbarheten” inte bara skall vara en formalitet, en vacker paragraf som mycket sällan utnyttjas, är det absolut nödvändigt att de valda delegaterna fortsätter sina ”vanliga” arbeten så att de har *daglig* kontakt med dem de skall representera (svårigheter uppstår naturligtvis för de delegater som är verksamma i t.ex. Högsta Sovjet, och för alla typer av råd måste man oundvikligen stipulera en maximitid av ”frånvaro från arbetet/regionen” som kan accepteras). Ingen rådsmedlem får heller ha mer betalt än en arbetare, vilket är nödvändigt för att undvika att delegaterna omedelbart garanteras en privilegierad ställning. För att ytterligare minimera riskerna för att arbetarna *inte* skall utnyttja sin rätt att avsätta sina delegater och för att fast knyta råden till arbetarna måste råden (ett fabriksråd t.ex.) diskutera alla viktiga problem i regelbundet samman kallade arbetarförsamlingar (bestående av alla arbetare), där råden öppet redogör för sitt arbete, där arbetarna kan precisera rådets uppgifter och hållning i vissa frågor, där av- och ersättningen av delegater också kan diskuteras, där olika arbetargrupper kan delge varandra sina åsikter och erfarenheter och där *alla arbetare genom omröstning* kan besluta om åtgärder i bestämda, konkreta frågor – konkretiseringen och preciseringen av delegaternas uppgifter gör det också lättare för arbetarna att se om delegaterna uppfyllt representantskapets krav.

Detta delegatssystem skiljer sig helt från det system av valda förtroendemän som det borgerliga samhället håller sig med. Väl valda saknar politikerna i parlamenten varje formellt/juridiskt band till väljarna (och då i synnerhet till några speciella väljare). All påverkan är beroende av de förras välvilja och den rytm med vilken de allmänna valen återkommer. De som tror på parlamentarismen, och demokratin, som de vanligtvis tillägger, ser bara anarkisk upplösning i det system vi skisserat ovan. Själva anser vi dock att byråkratiseringsfaran är viktigare att värja sig mot, varför det är nödvändigt att ännu mer noggrant redogöra för råds-systemets villkor.

Rådsdemokratin

Den period som inleder det socialistiska uppbygget kännetecknas av arbetarrådens ansträngningar att *definitivt* besegra borgarna *som klass*, att sopa undan varje möjlighet för kapitalismens återupprättande, för en kontrarevolution. Men denna period av proletarietets diktatur, av arbetsdelningens upphävande och marknadens avskaffande, där grunden för borgarklassens existens slutgiltigt raderas, kännetecknas samtidigt av demokrati, av den mest omfattande demokrati historien känt – majoritetens demokrati. För att klargöra detta måste vi emellertid föra in ytterligare några problem och frågeställningar.

Både i råden och i valen till råden måste demokratin vara så fullständig som möjligt. Demokratin är förvisso aldrig total. Antingen finns det mer eller mindre demokrati, och total demokrati innebär helt enkelt att demokratin förlorat all betydelse som begrepp och politisk kategori. En sådan situation kan vi naturligtvis inte föreställa oss idag, men det är egentligen det mål som varje självstyre måste sikta till och det kan först uppnås när alla samhällsmedlemmar på ett självklart sätt deltar i fattandet av alla de beslut som berör dem själva. När vi hävdar att det är nödvändigt med en så omfattande demokrati som möjligt menar vi dock följande. I valen till t.ex. fabriksråd deltar *alla* som arbetar i fabriken, samtidigt som det måste finnas frihet för *olika* politiska partier att formera sig och propagera för sina kandidater och för sin syn på hur problemen bör lösas. D.v.s. förutom det kommunistiska partiet deltar också andra partier i valen, och detta på lika villkor. Det kommunistiska partiet är vare sig lika med råden eller staten, d.v.s. partiet är inte ”statsbärande”, utan måste i tävlan med andra partier och i kraft av sin egen politik vinna inflytande (genom sina representanter) i arbetarstatens maktinstitutioner och i arbetarråden. Därav följer att det naturligtvis inte får förekomma något förbud mot existensen av *flera* kommunistiska partier (idag finns det ju många som gör anspråk på den beteckningen). Det bästa tycks emellertid vara att de kommunistiska grupperingarna arbetar i *ett* parti med s.k. fraktionsrätt, d.v.s. ett parti som tillåter samexistensen av olika politiska tendenser (ett parti som tillåter företrädarna för dessa tendenser att träffas utan politiska meningsmotståndares övervakning, som ställer partiorgan och organisatoriska strukturer till olika tendensers förfogande etc.). Vår utgångspunkt i denna centrala fråga är att *varje person, organisation och parti som erkänner och försvarar revolutionen måste ges total politisk frihet att verka i samhället och inom råds-systemets ramar*. Det finns nämligen inte bara en saliggörande uppfattning om hur övergången till socialismen bör utvecklas inom samhällets olika områden, och, .. här tror vi oss ha besked (!) : övergången till socialismen kan överhuvudtaget endast ske genom en fri debatt mellan alla som arbetar för denna övergång. Ovanstående är ett minimikrav, och det betyder inte att arbetarråden i varje period *måste* uppmuntras att förbjuda borgerliga partier, även om arbetarstaten självklart kommer att präglas av klasskamp och en intensiv kamp mot borgerliga riktningar och idéer.

Många är dock starkt skeptiska till möjligheten av en demokratisk utveckling efter en socialistisk revolution, ofta en välgrundad skepsis, eftersom den utvecklas i undran inför vad som hänt och händer i dagens övergångssamhällen. Vem avgör t.ex. innebörden i uttrycket ”erkänner revolutionen”? Det gör naturligtvis arbetarråden. Men, fortsätter tvivlaren, om ett parti diskrimineras eller förbjuds för att det inte erkänner revolutionen, det må vara ett borgerligt eller socialistiskt parti, öppnas då inte vägen för en process som riskerar att till slut helt snöpa demokratin? Krönet på denna utveckling kan vara när en majoritet i arbetarråden förbjuder alla partier utom det kommunistiska och samtidigt med välbekanta argument avlägsnar fraktionsrätten inom partiet: ”att tillåta olika tendenser och fraktioner inom partiet är detsamma som att erkänna att det finns flera kommunistiska partier.

Hur undvika denna utveckling? Hur skapa garantier mot denna stalinistiska variant av proletarietets diktatur, där varje politisk meningsmotståndare bekämpas med hemliga intriger,

officiellt stämplas som ”reaktionär”, ”fascistagent” och ”kontrarevolutionär” och därefter avlägsnas från den politiska scenen? Vårt svar är på ett sätt enkelt: Endast opportunisten kräver absoluta garantier på framgång innan han handlar eller ger sin tid till en politisk rörelse eller ide. D.v.s. det finns inga modeller eller scheman som entydigt kan lägga fast en framtida politisk utveckling. Även om vi här diskuterar en inriktning som helt svär mot den stalinistiska modellen – arbetarnas indragande i samhällets skötsel och ”politiken” är den viktigaste, men ingen absolut garanti för existensen av proletär demokrati – så avgörs demokratiproblemet alltid i sista hand av den politiska situationen i samhället, av styrkeförhållandena mellan arbetarklassen och borgarklassen, nationellt och internationellt. Och arbetarstaten är ingen gudomlig inrättning, som inför hotet av en kontrarevolution öppnar en allmän och omfattande debatt mellan fem olika politiska riktningar inom arbetarklassen eller ger den borgerliga propagandan några friheter.

Vår uppgift när det gäller dessa frågor är således att *alltid* kräva politisk frihet för alla personer och grupperingar som erkänner arbetarmakten och revolutionen. Vad gäller borgerliga organisationer förhåller det sig annorlunda. Arbetarstaten kommer under vissa perioder antagligen kunna tillåta att öppna borgerliga grupper försöker göra sitt bästa för att vinna gehör för sina uppräskade, hatiska eller ”anpassade” idéer. Kanske kommer olika arbetargrupper t.o.m att demonstrera och strejka inför något fabriksråds försök att utesluta någon av dessa borgerliga grupper från den politiska scenen. Arbetarstaten innehar dock de mest centrala pressorganen, TV- och radiokanalerna (även om de också måste uppmuntra att sådana innehas av organisationer utanför rådssystemet, av fackföreningar, kulturella organisationer etc.). Detta innebär att de på ett pedagogiskt sätt har möjlighet att bemöta och diskutera de borgerliga idéerna och använda den mest lämpliga metoden för att likvidera de borgerliga idealen och ideologierna. Ofta är det också enbart genom kritik, diskussion och en direkt jämförelse med och erfarenhet av existerande sociala förhållanden som vi kan göra oss av med sådana ideal. Med andra ord: det behöver inte på förhand råda förbud mot framförandet av uppenbart borgerliga idéer i t.ex tidningar och flygblad. När dessa idéer tar formen av köns- eller rasdiskriminerande propaganda måste dock arbetarstatens censur vara ”stenhård”. Repressionen kommer naturligtvis också att vara oförsonlig mot de borgerliga grupper som samlar vapen för en framtida kontrarevolution eller direkt saboterar det socialistiska uppbygget.

Det kommunistiska partiets roll

I de borgerliga parlamentsvalen är det individer som röstar, ofta matade med partiprogrammen genom TV och fyrfärgstryck och i avskildhet från omvärlden. I rådssystemet är det alltid individen i kollektivet som meddelar sin uppfattning. Där förekommer det sällan val annat än genom och i arbetarförsamlingar och råd, där varje individ som röstar eller väljer delegat måste ta del av andras argument, bedöma stämningar och själv kan föra fram sin uppfattning (det gäller såväl församlingar på 30 personer som på flera tusen). Dessa regelbundet återkommande arbetarförsamlingar och stormöten kommer att vara en del av livet på arbetsplatserna. Detta utesluter att politiska handlingar som val och omröstningar sker helt i individuell isolering. Det utesluter t.ex alla försök att med TV- och tryckknappssystem kopplade till de enskilda hemmen ha ideliga omröstningar i frågor där människorna bara skall tycka (trycka), utan att behöva ha kunskap. Denna kollektiva form för beslutsfattande ger också i längden en fördel och favör för de *rationella argumenten och besluten* (inte nödvändigtvis vid varje omröstning), såvida inte demokratin inskränks och mötena blir arrangerade hyllnings- eller hetmöten.

Rationella argument, avvägda mot stämningar och förhoppningar, människors erfarenhet och motsättningarna i samhället, är naturligtvis det som besluten och åtgärderna helst måste bygga på. Det är också här frågan om den politiska ledningen kommer in. Vilka har den kunskap, erfaren-

het, övertygelse och det historiska perspektiv som kan ligga till grund för de politiska beslut som befrämjar övergången till socialismen? Vilka har en förståelse för hur nödvändigt det är att i ett teknologiskt avancerat samhälle vinna tekniker och kvalificerade experter av olika slag för revolutionens och socialismens idéer? Säkerligen kommer det att finnas en rad olika arbetarledare, arbetargrupper, revolutionärer och kommunistiska organisationer som besitter de nödvändiga kvalifikationerna och som också inser betydelsen av att förmedla sin kunskap, lära av andras erfarenheter och utveckla betingelserna för att allt fler kan tillägna sig revolutionära erfarenheter. Här har också det kommunistiska partiet en central roll att spela som bärare av den marxistiska traditionen och drivande kraft i revolutionen. Så länge borgarklassen inte är krossad, arbetarna ännu inte verkligen förvaltar fabriker, självstyret inte är allmänt och medvetenheten om det nödvändiga i dessa åtgärder är ojämn och kanske t.o.m. slumrande på vissa håll (i vissa arbetarråd t.ex.) måste det kommunistiska partiet fungera som en *leninistisk* organisation som disciplinerat och samordnat försöker gripa in i omvandlingsprocessen. Partiet måste utnyttja all den prestige det fått i revolutionens inledning till att stärka och utvidga inflytandet för sina idéer. Rådendemokratin skapar någorlunda garanti för att partiet inte kan missbruka det förtroende det vinner. Vi säger "någorlunda", eftersom det inte finns några absoluta garantier, men väl partier och organisationer av "stalinistiskt" snitt. Genom att successivt dra in allt fler i samhällets skötsel och skola och uppfostra allt fler i "självstyrets konst" försvinner också grunderna och villkoren för en leninistisk organisationsmodell. Leninismen är nämligen ett svar på en situation där kunskapen och medvetenheten om revolutionens problem och aktualitet är utomordentligt varierade och majoriteten av det arbetande folket inte finner tid, möjlighet eller motivering nog att delta i ett kontinuerligt och regelbundet politiskt arbete.

Existensen av partiväsande och partibildningar under övergången till socialismen är nödvändig, men skapar naturligtvis speciella problem. Rådets delegater kommer antagligen att vilja identifiera sig mer med sitt parti än med respektive råd. Men så länge olika grupper och politiska riktningar anser det nödvändigt att stärka och formera politiska organisationer måste dessa organisationer uppmuntras att framträda öppet istället för att existera i hemlighet och halvmörker.

En ny statsapparat

Genom rådssystemet kan den uppdelning av makten som präglar varje kapitalistiskt samhälle upphävas, en uppdelning som innebär att de politiska institutionerna, t.ex. riksdagen, fattar beslut i samhällsviktiga frågor, medan kapitalet och kapitalisterna som kontrollerar produktionsmedlen, ändå har ett avgörande inflytande över samhällsutvecklingen *vid sidan om* dessa politiska institutioner. Denna uppdelning mellan den politiska och den ekonomiska makten, som vi kan uttrycka det, kan nu hävas, eftersom råden också förvaltar företagen, marken, transportmedlen, etc. Detta gör det möjligt för råden att bli både *beslutande, lagstiftande och verkställande organ*, vilket också är en nödvändig målsättning.

Men hur skall vi nu i övergångssamhället undvika att denna begränsade grupp rådsmedlemmar och delegater bara kommer samman för att diskutera, fatta beslut och sedan överlåta beslutens verkställande på en kår av ämbetsmän? Hur skall vi kunna undvika det parlamentariska systemets sätt att fungera, där politikerna pratar, diskuterar och gestikulerar (ibland livligt, ibland med en outgrundlig ligkiltighet), medan besluten avgörs och verkställs i en gigantisk apparat av kanslier, ministerier, utrednings- och expertgrupper? Hur skall delegaterna verkligen göras ansvariga för sina beslut och hur skall de själva kunna bidra till beslutens verkställande? Hur skall råden kunna bli *arbetande organ*, istället för demagogins, ordflödenas och de största löftenas scen? Skall rådsmedlemmarna ges tid för att själva bli ämbetsmän? Omöjligt, eftersom de då just avskiljs från dem de skulle representera. Kan de då inte arbeta dubbelt, som både arbetare och ämbets-

män, och med dubbel lön? Även detta är omöjligt, även då skulle de riskera att bli en privilegierad grupp i samhället. Problemet är i själva verket omöjligt att lösa med en kommunal och statlig förvaltning av den typ och omfattning de borgerliga samhällena byggt upp – våra valda ”ämbetsmän” skulle snabbt drunkna i papper och expertutlåtanden om de försökte kontrollera en sådan apparat.

Rådssystemet är istället en helt annorlunda statsapparat än den som utformats under kapitalismen. Råden är inte bara en omformning och ett mångfaldigande av de strikt politiska institutionerna (för att ersätta kommunfullmäktige, byggnadsnämnd, etc. och komplettera med råd på ”lägre” nivåer). Rådssystemet är ett kvalitativt annorlunda sätt att förvalta samhället på.

Två tendenser och drag är centrala i rådssystemets utveckling: *den systematiska och kontinuerliga decentraliseringen och förenklingen av rådens förvaltningsuppgifter*. Låt oss först ta ett företag och bostadsområde som exempel. Fabriks- och bostadsrådets uppgift måste bl.a. vara att samordna och ansvara för områdets förvaltning i alla dess aspekter. Tillsammans med arbetarna resp. de boende utser rådet ansvariga för hälsovården, bostadsförmedling, allmän ordning, socialvård, viss sjukvård, beväpning (milisstyrka), renhållning, kulturell verksamhet, planering och samordning. Uppgifterna är vanligtvis inte svårare än att var och en lätt kan tränas för dem och turas om, genom olika ”roterande” system, att ansvara för dem. På detta sätt kan en rad uppgifter som i det borgerliga samhället ligger på särskilda administrationer utföras av dem som lever med dessa uppgifter och problem – de olika uppgifterna blir en del av livet på arbetsplatsen, i bostadsområdet. Människor med sociala, mentala eller fysiska problem och svårigheter möts sålunda i första hand av omtanken från sina arbetskamrater, från de som bor i närheten, lokala sjukstugor eller socialbyråer, och inte av anonyma vårdapparater (i vissa fall krävs naturligtvis en omsorg av ytterst kvalificerat slag och som endast helt specialiserade institutioner kan stå för). De som gör sig skyldiga till olika former av brott (stöld, mord, politiskt sabotage och annat som arbetarstaten kommer att betrakta som brott) ställs inför de ”folksdomstolar” som upprättas på industrier, i stadsdelar o. s. v. Vissa av dessa uppgifter och vissa delar av dem kräver naturligtvis personer med lång erfarenhet från respektive område – experter och ”ämbetsmän”. Dessa måste dock vara ansvariga inför arbetarna och de som bor i bostadsområdet – d.v.s också de måste vara *avsättbara*. Dessutom får de inte ha mer betalt än en arbetarlön.

Om vi nu betraktar stadens arbetarråd, som består av representanter och delegater från fabriker, sjukhus, utbildningssektorn, ”handelsanställdas råd”, transportsektorn, olika bostadsråd, etc. med en proportionellt sett större och tyngre representation för de proletära sektorerna, så kommer detta råd inte att ha en gigantisk, förvaltande apparat till sitt förfogande. Inom varje sektor – stadsplanering, socialförvaltning, hälsovård, utbildning etc. – sker det en decentralisering av alla de funktioner som lätt och med fördel kan skötas av arbetarklassen själv. Samtidigt faller en rad funktioner bort genom att olika kommunala och statliga anläggningar – bibliotek, museer, kommunikationer etc – blir gratis. När t.ex. en utbyggnad av spårvägsnätet skall ske, är det inte någon central instans som utarbetar detta, utan ”spårvägarna” och deras råd, varefter planförslaget(en) går ut till och diskuteras i alla råden för att senare tas upp i stadens arbetarråd. Kvar under arbetarrådets ansvar finns naturligtvis ett begränsat antal viktiga funktioner av centraliserande och samordnande karaktär inom varje samhällsområde. Dessa funktioner utförs av avsättbara ämbetsmän och experter som är direkt ansvariga inför råden.

Arbetarrådet har nu större möjligheter att få en överblick över stadens (centrala) problem och själva på ett klart sätt kunna reglera dem i samarbete med arbetarklassens övriga olika maktorgan. Rådets möten kan bli arbetande möten, vars beslut kan börja verkställas när de fattats.

Arbetet inom alla de förvaltningsområden som råden ansvarar för måste således förenklas,

decentraliseras och göras öppet för insyn (endast frågor rörande arbetarstatens säkerhet hemlighålles), samtidigt som allt fler människor genom olika former av ”rullande” eller ”roterande” system engageras i detta arbete, allt för att successivt garantera att så många som möjligt blir förtrogna med samhällets skötsel och arbetarstatens förvaltning.

Det vi här pekat på är inriktningen av rådssystemets uppbyggnad. Dess förverkligande kommer naturligtvis ske under motsättningar och konflikter. Men det avgörande är att endast en inriktning som denna har möjlighet att lägga grunden för att alla de gemensamma beslut som fattas rörande t.ex. arbetarstatens produktionsplan också kommer att genomföras i praktiken.

Genom att de beslutande och verkställande funktionerna allt mer knyts samman och allt fler deltar i utförandet av dessa funktioner, kommer också politiken och politikerna inte att uppfattas och fungera som en separat, självständig institution i samhället. De politiska frågorna kommer inte att ses som speciella frågor möjliga att skilja ut från andra (ekonomiska, militära etc.) – de kan istället bli en nödvändig del av de samhälleliga frågeställningarna. Samma sak gäller statsapparaten: rådssystemet sammanför successivt alla verksamheter och människor och gör den statliga förvaltningen till en del av människornas vardag – staten upphör att vara en särskild, från folket skild institution.

Rådsmakten och rådsdemokratin måste befästas i lag. Den måste utgöra stommen i arbetarstatens konstitution, den konstitution kring vilken rättssystemet utformas (ett rättssystem måste naturligtvis finnas: det kan först försvinna under övergången till kommunismen då fri distribution råder och den sociala arbetsdelningen upphävs). I denna ”arbetarstatens lag och rätt” fastslås också villkoren för arbetarnas politiska rättigheter – olika politiska partier, fri strejkrätt, fackföreningar o.s.v. (Fackföreningarna kommer och måste fortsätta att uppfylla en av de funktioner de alltid haft: en permanent organisering av *alla* verksamma inom vissa branscher och industrier).

För en mindre fantasifull person kan ovanstående kanske bara leda till ett resultat: ett enda ineffektivt ”huller om buller”, där delegater avsätts och tillsätts i en takt som gör varje systematiskt arbete i råden omöjligt, där personer utan ansvar och kunskap deltar i viktiga beslut och förvaltning av dyrbara anläggningar (kanske någon också vill hävda att arbetarna inte vill ta ansvar för produktionen, ett påstående som t.o.m. visat sig oriktigt ”under kapitalistiska förhållanden”). Naturligtvis finns det uppenbara problem och faror här, även om faran för byråkratisk centralisering och godtycke tycks större än faran för anarkisk upplösning. Det senare medför också vanligtvis efter ett tag det förra.

Beslut om samhällsviktiga frågor måste självklart fattas av personer med ansvar och kunskap – beslut behöver på intet sätt vara vettiga bara för att de fattas av en majoritet i självstyrets namn. Ett samhälle, där allt fler dras in i samhällets skötsel och tillsätter och utgör den ledning som fattar samhällsviktiga beslut, kan inte fungera utan samhällsmedlemmarnas medvetenhet, omtanke och ansvar. Det finns dock inga rättsföreskrifter i världen som kan utveckla ett sådant ansvar. *Endast människornas praktiska deltagande i beslut och förvaltning i kombination med ett systematiskt intresse för utbildning och uppfostran kan lägga grunden för denna medvetenhet och omtanke.* Det är här revolutionärernas – kommunister, socialister, anarkister etc – roll och ansvar kommer in. Det är de som mest intensivt måste verka för att politisk och social medvetenhet förenas med tekniskt och ekonomiskt kunnande. Utifrån sin kunskap, erfarenhet och det förtroende de vunnit i revolutionen är det deras plikt att skola, uppfostra och skapa garantier för rådssystemets utvidgning. Förutom nödvändigheten av att låta alla ta ansvar och inställningen att ”vi måste alla få göra fel och lära oss av våra misstag”, måste denna uppfostran också leda till att uppfostrarna uppfostras. Denna uppfostran måste karaktäriseras av *kritik och självkritik*, vilket gör att rådsdelegaternas avsättbarhet blir mer meningsfull. Med självkritik menar vi dock inte den

politiskt-formella självkritik som f.n. praktiseras av t.ex svenska ”maoistiska” organisationer, där självkritiken enbart är en officiell ritual som stryker ett streck över det förgångna och fråntar den berörda allt ansvar för tidigare felaktigheter. (Denna allenasaliggörande och ritualiserade självkritik är i själva verket ett nödvändigt komplement till den byråkratism och dogmatism i analyser och ”förutsägelser” som dessa organisationer kännetecknas av). Det vi behöver i övergångssamhället är en självkritik som också griper in i ens personlighet, som förvandlar och t.o.m. smärtar, men utan att förnedra och förlöjliga (ett annat drag hos ”maoisternas” självkritik). Det rådssystem vi här skisserat ger möjlighet att stimulera den uppfostran, skapa den omtanke och medvetenhet som är nödvändig för övergången till självstyre: rådssystemet är en skola i självstyre, samtidigt som det är formen för detta självstyre.

Men bara detta system räcker inte. Vi måste gå ännu längre.

Socialistisk uppfostran

En revolutionär förändring av samhällets maktförhållanden och grundläggande ekonomiska system föder och fostrar inte automatiskt människor med samhälleligt ansvar. Förändringen av de grundläggande politiska och ekonomiska förhållandena är förvisso nödvändig, men övergången till socialismen måste också medföra ett ständigt, medvetet arbete med människorna, med oss själva, vår uppfostran, utbildning, vårt sätt att förhålla oss till andra människor o.s.v.

Det revolutionära maktövertagandet och den första tiden därefter kommer med all sannolikhet att främst präglas av en *revolutionär kollektivism*, av en verklig uppoffring och hängivelse för ”saken”. Denna kollektivism kommer idag kanske tydligast till uttryck hos alla de kommunister som uppträder som om revolutionen *inte på något sätt* också är en personlig angelägenhet – ”tjäna folket” och ”offra sig för arbetarklassen” har blivit de paroller som förvandlat dem till kommunistiska frälsningssoldater. Det finns dock ingen anledning att alltför mycket ironisera över detta och begära att dagens kommunister skall vara ”hela” människor. Den revolutionära kampen för socialismen kräver oundvikligen personliga offer och försakelser, och den gör det också i ett för tillfället ”ombonat” Sverige.

Under övergångsperioden är det emellertid nödvändigt att denna kollektivism också tonas ner för att stimulera och öppna vägen för personlighetens utveckling, för att personliga intressen och behov inte skall förkvävas under ständiga slagord och påminnelser om ”revolutionens heroiska tid”, utan istället ges allt större möjligheter att tillgodoses och utvecklas. Detta har inget att göra med individualism, den individualism som borgare självklart är så rädda för skall gå förlorad. ”Individualism är summan av alla handlingar som grundar sig på en strävan efter materiell framgång *i konflikt och konkurrens med andra individer*. I ett socialistiskt samhälle grundar sig inte en harmonisk utveckling av personligheten på konflikter med andra, lika lite som en rik tillgång till olika saker och ting beror på grannens fattigdom”. Med utvecklad personlighet, däremot, följer också kollektivt, samhälleligt ansvar.

Av central betydelse i övergångssamhället blir naturligtvis *uppfostran av barnen*, denna stora grupp som många marxister visar ett lätt overseende med tills de inträder i produktionen. Den uppväxande generationen kommer också att bli den första övertygande mätaren på om ”samhället är på rätt väg”.

Vi måste här tala om *antiauktoritär uppfostran*, där barnen stimuleras att följa impulser, tillåts leva ut aggressioner, själva lär sig lösa konflikter och genom egna erfarenheter och samlevnad med andra barn och vuxna når fram till ett personligt förhållningssätt till omvärlden, där de lär sig ta ansvar för andra och också börjar förstå möjligheterna i att samverka med andra. De vuxna måste förhålla sig till barnen som till medmänniskor, där barnens åsikter respekteras och de

vuxna, trots den auktoritet de har genom större erfarenheter och kunskap, inte har rätt *bara* för att de är vuxna. Det är frågan om en uppfostran till samarbete och ansvar, inte till lydnad och konkurrens – en uppfostran utan personkult och gudar.

För att en sådan barnuppfostran skall kunna utvecklas och alla de fördomar som omger människans ”natur” skall försvinna måste det kapitalistiska samhällets främsta instrument för uppfostran – den borgerliga kärnfamiljen (mamma, pappa, barn) – upplösas och ersättas med andra samlevnadsformer (se längre fram). Kärnfamiljen uppfostrar nämligen barnen och de vuxna på ett sätt som reproducerar och återskapar kapitalistiska förhållanden och ideologier. Den bevarar kvinnoförtryck, könsroller och modersmyter, den hänvisar sexuallivet till skamkänslornas mörker, den reproducerar arbetskraft som redan från födseln tvingas vänja sig vid auktoritära relationer och den utvecklar den privata äganderättskänslan (vårt hem, vår bil, vårt liv, etc.). Den avvisar och stöter dessutom bort de som avviker från det ”normala”, t.ex. homosexuella, ensamma, handikappade, redan utstötta och t.o.m. gamla – vårdinstitutionerna tar över. För att barnen skall växa upp och utvecklas som människor måste därför nya samlevnadsformer stimuleras samtidigt som barnuppfostran sker i mer kollektiva och kooperativa former.

Den slags uppfostran vi diskuterar här måste naturligtvis i olika avseenden tillämpas på alla samhällsmedlemmar. Självklart kommer t.ex. övergångssamhället att få problem med många av de destruktiva verksamheter som florerar under kapitalismen. Det är dock ingen tvekan om att den sociala trygghet och delaktighet som rådssystemet har möjlighet att garantera kommer att minska ”behoven” av att stjäla och knarka, för att inte tala om våld och övergrepp. Arbetarstaten måste främst inrikta sig på en *förebyggande* social verksamhet, som omfattar allt från minskad sprit- och ölproduktion till antiauktoritär barnuppfostran och uppbyggnad av rådsdemokratien. Denna verksamhet måste kompletteras med en bestämd hållning och pedagogik när det gäller utförda ”brott” och oföretter. Här är det nödvändigt att barnuppfostran, utbildningen och arbetet vid folkdomstolarna grundas på principen att var och en som utför en handling som entydigt skadar andra (såvida det inte är frågan om en direkt avvärjning av klassfienden) också måste ta ansvar för sin handling på så sätt att förstörda eller stulna saker måste ersättas eller återlämnas, skador gottgöras etc. Borgare tycker detta är förödmjukande och ett våldsamt ingrepp i den s.k. personliga integriteten. De föredrar därför att ”skulden” gottgörs via den anonyma statsapparaten, genom si eller så många kronor böter för stöld, si eller så många års fängelse för ”ett slag på käften”. Detta är en helt abstrakt form av uppfostran, som aldrig kan förvandla personligheten i positiv riktning. Vi menar i stället att varje person måste få lära sig (och ibland t.o.m. tvingas) att ta ansvar för sina handlingar och bli bekant med dess konsekvenser. Endast så kan vi bidra till en utveckling av personligheter med kollektivt ansvar.

Det vi här kan göra är endast att peka på det resultat en antiauktoritär uppfostran skulle kunna ge. Hur skulle inte den människa vara som redan från de första åren fått lära sig att ta ansvar för sina egna handlingar och där varje sak hon gör på ett självklart och ”naturligt” sätt får henne att ta hänsyn till och samverka med andra – en människa som hela sitt liv uppfostrats enligt självstyrets principer?

Dagligt liv i arbetarstaten

En av förutsättningarna för att den proletära demokratin skall fungera och produktionsmedlen verkligen socialiseras (församhälleligas) är att arbetarna har tid och möjlighet att delta i planering och beslutsfattande så att de kan utveckla ett *dagligt* inflytande över företagets förvaltning och skötsel. För att möjliggöra detta krävs det en kraftig, generell arbetstidsförkortning (kanske till hälften av nuvarande åtta timmer per dag) och en omorganisering av arbets- och produktionsprocessen, för att göra den mer överblickbar, och arbetet mer mångsidigt. Dessa förändringar

lägger inte bara grunden för en demokratisk förvaltning, där en stor del av den tid som inte åtgår till direkt arbete nu används för att planera detta arbete, diskutera samhällsviktiga frågor etc. De tjänar också som utgångspunkt för att göra "fritiden" mer meningsfull, för att avskaffa det förkvävande motsatsförhållandet mellan arbete och fritid.

Arbetstidens nedskärning

Låt oss först gå igenom alla de åtgärder som måste vidtas efter ett revolutionärt maktövertagande och som möjliggör och gynnar en kraftig nedskärning av arbetstiden, *utan* att produktionen av produkter och tjänster som livsmedel, kläder, bostäder, värme, el, transporter, sjukvård och utbildning behöver äventyras, d.v.s. bli otillräcklig:

- allas indragande i produktion och samhällsviktiga verksamheter.
- fullt utnyttjande av produktionsmedlen (när de används).
- samordning av produktionen, vilket innebär att konkurrerande enheter, "kapitalistiska" branscher, lyxproduktion, etc kan läggas ner till förmån för annan produktion.
- löneutjämning.
- ökad automatisering av produktionsprocessen och en utveckling av produktivkrafterna som på sikt gynnar arbetstidsförkortningen.

(för en mer noggrann genomgång av dessa åtgärder se kapitel III).

Samtidigt kommer en rad nödvändiga åtgärder och reformer "motverka" en arbetstidsförkortning, t.ex.:

- *arbetstakten och stressen på arbetsplatserna måste naturligtvis minska*
- skift- och övertidsarbete måste så långt det är möjligt förbjudas (vilket t.ex kan leda till "förluster" när det gäller maskiner med lång "uppvärmningstid").
- jord- och skogsbruk kommer antagligen behöva fler verksamma (jämfört med f.n.)
- för att både män och kvinnor skall kunna delta i arbetslivet krävs det att hushållsarbetet underlättas och kollektiviseras och att barntillsynen förbättras. Detta kräver betydligt fler verksamma inom dessa områden än vad som är fallet idag.

Likväl är vi övertygade om att alla dessa åtgärder, tagna tillsammans, pekar på möjligheten till en kraftig nedskärning av arbetstiden. Det politiska problemet kommer här med all sannolikhet främst att vara *hur mycket arbetstiden skall skäras ned*. Till en början skulle säkert de flesta argumenten rikta sig *mot* en kraftigare nedskärning. De skulle reflektera olika intressen och medvetenhetsgrader. "Vi måste spara energi och istället för automatiserad produktion satsa på mer arbetsintensiv framställning". "Det är ju helt orimligt att bara arbeta fyra timmar per dag, samhället kommer att kollapsa och vi kommer att förlora vår nuvarande materiella standard".

"Vår målsättning är världsrevolution och jämlika villkor för alla på jorden, varför vi måste producera så stort överskott som möjligt för att ge till befrielseörelser, revolutionära organisationer och underutvecklade länder". "Vad skall man göra hela dagen, om man bara skall arbeta på förmiddagen". Den politiska debatten om denna centrala reform måste vara omfattande och inbegripa alla i samhället. Men i perspektivet av att det är nödvändigt att skapa förutsättningar för rådssystemets utveckling, utan vilket dessa debatter endast skulle "snudda" vid massorna och enbart ses som en angelägenhet av små grupper, måste arbetarstaten redan omedelbart efter maktövertagandet genomföra en kraftig arbetstidsförkortning. Vid de aktuella diskussionerna har således också de flesta erfarenhet av en kort period av "nedskuren arbetstid".

Arbetets mening

Arbetstidsförkortningen och så gott som allas indragande i nödvändiga arbetsuppgifter måste ledsagas av en genomgripande omvandling av arbetsprocesserna och arbetsförhållandena. Tidsstudiemän och övervakare måste försvinna, de hierarkiska förvaltningsformerna brytas ner till ett minimum, de enformiga och monotona arbetsuppgifterna avlägsnas eller, om de är nödvändiga, delas upp mellan allt fler personer genom olika rotationssystem. Produktions- (och även distributions-) processen görs alltmer överblickbar och fattbar. Inga arbetare gör enbart en enkel uppgift utan deltar i en större del av produktionskedjan, för att successivt kunna handha mer komplicerade uppgifter. Man arbetar mer och mer i lag, och arbetet tillåts bli skapande aktivitet och ge utrymme för arbetarnas egna initiativ. Arbetarna, teknikerna, ingenjörerna och administratörerna måste få lära känna varandras uppgifter och i många fall t.o.m. utföra varandras jobb. Verkstadsgolvet och maskinpanelerna måste bli en skola för alla, samtidigt som arbetarna vidareutbildar sig för att förstå maskinerna, produktionsprocessen, produktens betydelse i ett samhälleligt sammanhang. Den ökande *automationen* kommer att kunna påskynda en sådan utveckling, eftersom den gör slut på de okvalificerade arbetsuppgifterna och mer och mer engagerar arbetarna i uppgifter som övervakning, kontroll, administration, reparation, distribution och forskning. Genom dessa förändringar kan arbetsdelningen mellan andligt och kroppsligt arbete, mellan intellektuellt och manuellt arbete, successivt upphävas och avskaffas.

Förändringen av arbetsprocessen och beslutsfattandet lägger dessutom grunden för att arbetet alltmer upphör att vara ett tvång som *enbart* ses om en nödvändighet för att överleva, och för att leva "det andra livet" .. på fritiden. Den alienation och det främlingskap som tvingar sig på dagens lönearbetare, vilka upplever sig som utbytbara länkar i produktionskedjan, vilka inte kontrollerar och bestämmer över sitt arbete och sin arbetsprodukt, vilka har svårt att förstå produktionens mening överhuvudtaget, detta främlingskap kan nu börja drivas tillbaka av klasskänsla, solidaritet och nyvunnet ansvar. Denna utveckling sker heller inte bara för att arbetet görs mer överblickbart och mindre uppstyckat och monotont, utan kanske främst p.g.a. att det sätts in i ett samhälleligt sammanhang, där arbetarna också beslutar *vad* som skall produceras.

Visserligen kommer det industriella arbetet att fungera som en "alienerande" faktor så länge som automationen inte förmått avskaffa alla monotona moment och rörelser samt alla löpande band och serietillverkningar som måste betjänas av enkla handgrepp.

Men samtidigt som vi under en längre tid måste acceptera nödvändigheten av enformiga arbetsuppgifter, måste vi under övergången till socialismen sträva efter att göra oss av med all den moralism och puritanism som präglat inställningen till arbetet under alla industriella expansionsperioder med produktivitetens *tillväxt* som främsta och enda mål. Att arbeta är livets mening, hette det ju... och heter det fortfarande idag på vissa håll, även om det senkapitalistiska samhället hela tiden stimulerar en övergång från produktionsmoral till konsumtionsmoral, där mängden förbrukade varor och prylar blir tecknet på välstånd och lycka. Denna inställning till arbete resp. konsumtion måste och har först nu möjlighet att försvinna och ersättas av en målsättning om produktionens *utveckling*, där begreppet produktion uppfattas och tolkas i sin vidaste betydelse, d.v.s. som produktion av allt från maskiner och livsmedel till kunskap, uppfinningar, konst, idéer och relationer mellan människor. Först därmed kan också en verklig förståelse för arbetstidens nedskärning vinnas: arbetstidsförkortningen öppnar vägen för att motsatsparet arbete-fritid skall upphävas och försvinna, för att fritiden inte skall vara ett desperat försök till förströelse och vila *inför* arbetet, en vila som idag egentligen inte är vila utan mer tid för att dämpa stress och göra sig av med fysisk trötthet. Motsatsparet arbete-fritid kan nu ge plats åt en vardag som innehåller arbete och studier, praktiskt och teoretiskt arbete, planering och förvaltning, forskning och experimenterande, lek och spel, samt verklig vila.

Arbetets slut

Alla dessa verksamheter kommer nu att få större möjligheter att flätas samman och berika varandra. Efterhand kommer det bli möjligt att upphäva den ”kapitalistiska” vardagens uppstyckning i renodlade aktiviteter – äta, arbeta, sova, resa, leka och studera – där varje verksamhet har sin bestämda tid och plats – en brutal tvångströja som helt svär mot vår kropps och hjärnas sätt att fungera. Enbart en annorlunda stads- och bostadsplanering skulle innebära en enorm förbättring i dessa avseenden. Endast en förvandling av arbetsplatserna, där vi idag enbart arbetar, men där vi en arbetarstat också måste skapa utrymme för planering, studier, politisk debatt, konstnärlig verksamhet, spel och lek, kommer att innebära ett språng framåt mot ett vardagsliv som verkligen kan levas.

Med arbetstidsförkortningen och arbetsdelningens successiva upphävande kan vi också genomföra de nödvändiga *skol- och utbildningsreformerna*, som gör att arbete, deltagande i samhällets skötsel och utbildning kan ske i växelverkan, som gör att utbildning inte ses som något man bara skaffar sig och sedan anses vara färdig (om inte tvångsmässig omskolning står på programmet), utan där utbildning och studier är något som, precis som andra verksamheter, följer oss genom hela livet.

Utbildning och studier måste motiveras och få sitt värde genom kontakterna med, undran inför och erfarenheterna av samhällslivet (behovet av att veta mer och övertygelsen om att mer kunskap hjälper en måste vara orsaken till studier). Även här kan omedelbara reformer inleda en gynnsam utveckling. Alla som studerar i längre perioder måste kunna få ”ledigt” för mer intensiva och sammanhängande studieperioder. Barnen i skolorna måste tidigt få lära känna olika slags produktion genom att skolorna har verkstäder och odlingar. Den obligatoriska sammanhängande skolgången måste successivt brytas ner så att t.ex inte unga människor i en fysisk och sexuell expansiv ålder skall behöva sitta på skolbänken åtta timmar om dagen. Ett helt nytt utbildningssystem, intimt knutet till samhällslivet i övrigt, måste byggas upp.

”Var och en kommer att kunna vara arbetare på förmiddagen och litteraturkritiker på eftermiddagen”, uttryckte Marx det. Var och en kommer, utifrån kollektiva och personliga behov, få större möjligheter till skapande verksamheter. Grupper och organisationer kommer att formera sig, trevande eller bestämt, sanktionerade eller ej: kulturföreningar, politiska grupper, studieföreningar, idrottsklubbar. Många tvivlar på att särskilt många människor har sådana behov, ambitioner och förmågor. Det finns dock inget bättre bevis på existensen av denna skapande vilja och förmåga hos människan än den amatör- och ”gör det själv”-verksamhet som i alla upptänkliga former har utvecklats i takt med arbetstidens minskning i de industrialiserade länderna – en spontan och massiv revolt mot arbetsdelning och monotont arbete, vilken tagit sig uttryck i koloniträdgårdar, hobbyverksamhet, trädgårdsarbete, stugbyggen, motorintresse, idrotts- och föreningsverksamhet och självstudier.

En hel del arbetsuppgifter som under kapitalismen införlivats i den industriella massstillverkningsprocessen kan också helt eller *delvis* ryckas loss från densamma för att bli föremål för initiativ och arbete utanför den planerade produktionen: delar av utbildningen, byggnadsverksamheten (de som vill kan kanske ges möjlighet att utifrån serietillverkade stommateriell bygga sina egna bostäder och anläggningar), framställningen av kläder, leksaker, möbler m.m. samt också en viss del av den vetenskapliga och tekniska utvecklingen, där man inte minst kan förutspå en rik experimentverksamhet inom energiförsörjningens område.

Möjligheterna för en rik kulturell utveckling öppnar sig och man kan inte nog understryka rådsystemets betydelse för att dessa möjligheter också skall kunna förverkligas: under övergången till socialismen utgör rådsystemet den länk som förenar det nödvändiga arbetet med det

arbetande folkets övriga verksamheter.

Nedskärningen av arbetstiden och arbetsdelningens avskaffande pekar fram mot arbetets ”slut” – det traditionella, tvångsmässiga arbetets ”slut” – mot ett samhälle där det finns ett relativt överflöd av nödvändiga produkter och människan ägnar sin tid åt skapande verksamheter i överensstämmelse med samhällets och hennes egna behov.

Även om vi knappast kan föreställa oss ett sådant samhälle idag, finns det ingen anledning att instämma med dem som hävdar att det finns en oacceptabel motsägelse i det faktum att Marx koncentrerade hela sitt tänkande på arbetet (på motsättningen arbete-kapital), för att i logisk konsekvens med vad han funnit skissera ett framtida samhälle där det inte längre finns något som heter arbete.

Nya samlevnadsformer

Rådssystemets utveckling och framväxten av gemenskap i kooperativ och produktionskollektiv kommer naturligtvis att påverka förhållandet arbete-boende och bostadsförhållandena överhuvudtaget. En rad av de uppgifter som tidigare legat på familjen kommer nu att ombesörjas kollektivt och av samhället. Den borgerliga kärnfamiljen kommer allt mer förlora sin mening och betydelse.

Upplösningen av den borgerliga familjen måste emellertid vara en medveten process. Den utgör i själva verket en central aspekt i kvinnans, barnens och mannens frigörelse.

Under det senkapitalistiska samhället är motsatta tendenser verksamma när det gäller att avgöra kärnfamiljens framtid, dels ökade krav på flyttbar, rörlig arbetskraft, som leder till upplösning av familjen och en uppdelning av samhället i enskilda individer, dels den borgerliga ideologin, som inför hotet om förlorade tryggheter fortfarande identifierar Lycka med hem och familj (se reklam, veckotidningar m.m.). Marxister har alltid betraktat kärnfamiljen som en orubblig grundsten i den kapitalistiska byggnaden. Sanningen i detta kan kanske betvivlas, men ett tycks säkert: om det kapitalistiska samhället någonsin förmår avskaffa familjen som en nödvändig samlevnadsform för de flesta samhällsmedlemmarna kan ersättningen endast bli en: ”enpersons-familjen” – privatiserade och isolerade individer i servicehus, kanske TV- och pillerlyckliga och med formell och könlös könsjämlighet. Denna förnedrande framtidsvision väcker redan idag våldsamt motstånd från flera håll, och en del kommunister har t.o.m. gjort misstaget att dra ut till den borgerliga familjens försvar.

För att utvecklas som människor krävs det att vi har intima (i ordets vidare mening) relationer med mer än en person. För att det traditionella könsrollssystemet, som låser och stympar både män och kvinnor, skall försvinna, är det nödvändigt att kvinnorna ges möjlighet att delta i produktionen och samhällslivet på lika villkor som männen. För att barnen skall kunna betraktas som människor och växa upp och lära känna andra barn, vuxna och gamla måste föräldrarna bort som enda auktoritet (föräldraskapet kan naturligtvis aldrig automatiskt medföra kvalifikationer som barnuppfostrare).

För att gamla, sjuka, ensamma och idag utstötta skall slippa isolering och mänsklig förnedring på vårdanstalter och servicehem måste det skapas samlevnadsformer som också ger dem en självklar plats i samhället. För att allt detta skall kunna förverkligas måste den borgerliga kärnfamiljen bort som *enda, legaliserad, idealiserad, sanktionerad, institutionaliserad och idylliserad* samlevnadsform.

Men vad kommer då istället? Vad skall arbetarstaten satsa på? Vi måste här helt enkelt kunna föreställa oss en rad olika samlevnads- och boendeformer. Förutom den ”traditionella” familjen, som i viss utsträckning kommer att finnas kvar under en övergångsperiod, måste det ges

utrymme, stimulans och stöd åt boendekollektiv och storfamiljer, i varierande storlekar, med olika grad av intimitet, olika ”ut-och-inflyttningsfrekvenser” och utan några äktenskapsbevis som välsignande inramning. Allt från tre vuxna kan ses som kollektiv och försök att spränga den traditionella familjens ramar. Allt från gemensam trapphusstädning till bygget av kollektiva gårdsanläggningar kan ses som positiva försök att knyta ihop familjer och kollektiv i en mindre anspråksfull gemenskap. Några vill säkert att dessa kollektiv skall bildas i ”produktionsgemenskap”, och kanske lyckas de och slår sig ner på någon bondgård. Men under den utveckling mot socialism som vi skisserat kommer de kollektiv som växer fram antagligen att mer bildas utifrån vänskap, gemensamma intressen i allmänhet eller verksamheter som tryckeri, tyg- eller konstverkstad m.m. En del av dessa kollektiv måste dessutom få ett ökat socialt ansvar genom att de uppmuntras till att överta en del av de funktioner som innehas av dagens vårdanstalter, funktioner som kan bli alltmer överflödiga i takt med att gemenskap, samarbete och omtanke ökar.

Arbetet med relationer mellan människor kommer att få ett allt större utrymme i övergångssamhället, för att under socialismen bli ett av de centrala målen för all mänsklig verksamhet. Inom dessa områden finns det hur mycket som helst att göra. Vi skall här nöja oss med att peka på sexualiteten. Vårt förhållande till sexualiteten grundläggs som barn. En socialistisk barnuppfostran måste utformas så att barnen tidigt tillåts utforska alla dessa fält som tabubelagts i vår kultur. Genom en självklar nyfikenhet och den allmänt ökande kunskapen om dessa områden kan barnen nå fram till ett avdramatiserat, naturligt och mer sensuellt förhållande till sexualiteten. Allt tal om att detta senare skulle leda till farlig promiskuitet och frånta de sexuella relationerna alla de passioner och hemligheter de föder är mest nonsens och oftast enbart uttryck för puritanen inom oss. Fria preventivmedel (och fri abort) är exempel på några av de åtgärder som omedelbart måste komplettera denna uppfostran, en uppfostran som i många avseenden naturligtvis inbegriper alla människor. Men den ”sexuella revolutionen” vore helt meningslös om inte arbetarstaten, råden och revolutionärerna gick till beslutsam kamp mot den kommersialisering av sexualiteten som kännetecknar dagens kapitalistiska samhälle, där reklamens och porrindustrins utbredning än mer förvandlat kvinnan till könsobjekt och sexualiteten till vara, och där konsumtionens och kapitalomsättningens stegrade betydelse medfört att nästan varje sak numera reklameras med hjälp av sexuella anspelningar. Genom en skrotning av reklamen och förbud mot köns-diskriminerande konsumentupplysning kan ett betydelsefullt steg tas redan vid maktövertagandet. I skolorna, massmedia och arbetslivet måste sedan en ständig kamp föras mot de fördomar som fortfarande behärskar dessa områden och hindrar oss från att utveckla ett sexualliv som är fullt av lust, sensualitet, värme och ömhet – som är en självklar del av våra liv.

Skapandet av nya samlevnadsformer kommer alltså i högsta grad vara beroende av de åtgärder och den inställning som de olika råden utvecklar. Vi kan peka på ytterligare några exempel. Byggandet av daghem och kollektiva matsalar är t.ex. av enorm betydelse för att öppna vägen för allas delaktighet i produktion och samhällsliv, vilket är ett av villkoren för att kvinnoförtrycket avskaffas. Upprättandet av dessa anläggningar får emellertid inte medföra krav på *obligatorisk* användning, genom föreskrifter eller på så sätt att arbetarstaten inte gör det möjligt att tillgodose behoven av t.ex. matlagning och hushållsarbete på individuell basis. Lika lite är det rådets uppgift att t.ex. *tvinga fram* kollektivbildningar.

En annan utomordentligt viktig faktor för samlevnadsformernas utveckling är bostäderna och bostadbyggandet.

Lägenhetsstorlekar och -planer skapar nämligen påtagliga möjligheter och begränsningar för olika boendalternativ. I dagens Sverige produceras i stort sett enbart ett begränsat antal lägenhetsvarianter, och då mest smålägenheter som bidrar till att bevara och institutionalisera kärnfamiljen. Arbetarråden måste därför både tillåta och befrämja radikala förändringar av

existerande bostadshus och lägenheter samtidigt som de uppmuntrar en framställning av nya alternativ: kollektivhus (inte i första hand för service, men väl för gemenskap), tätt grupperade låga hus kring gårdar, gator och grönområden, väldiga ”villor”, föränderliga och utbyggbara flerfamiljshus med flexibla lägenheter o.s.v. Precis som produktionen av höghus (för enbart bostäder) kommer framställningen av småhus – egnahem, där individualismen fritt kan spira och uppvärmningskostnaderna är höga – antagligen inte ingå i de olika arbetarrådens planer för samhällets utbyggnad. Förutom en rikt varierad arkitektur och bostadsproduktion måste arbetarråden inrikta sig på att skapa ett relativt överskott av bostäder, allt i övertygelsen om att vi både idag och imorgon, både ensamma, som ”par” och i kollektiv bor för tätt och trångt, allt för att också ge utrymme och möjlighet till den personliga avskildhet som vi då och då alltid kommer att behöva. Genom att här följa en konsekvent klasslinje, kan vi redan efter maktövertagandet skapa en kraftig standardhöjning för arbetarklassen genom att lokaler, kontor och andra verksamheter som varit knutna till den kapitalistiska ekonomin används för bostäder. Även vräkiga villor och lägenheter som dåligt utnyttjas måste ingå i en sådan omedelbar omfördelning av bostadsbeståndet.

Revolutionär konst och kultur

Den konst och kultur som kommer att dominera och prägla livet i arbetarstaten kommer att vara revolutionär: dess uppgift är att bryta ner stelrande former och förhållningssätt, att öppna vägen för solidaritet, samarbete och personlighetsutveckling och att stimulera övergången till socialismen och ett samhälle som domineras av en *socialistisk kultur*. Om vi tolkar begreppet kultur i dess vidaste mening, d.v.s ser kultur i motsats till natur, är naturligtvis de viktigaste uttrycken för den revolutionära kulturen rådssystemet, de nya produktionsförhållandena, den ”nya” teknologin, den antiauktoritära uppfostran, internationalismen m.m. Det är också i relation till utvecklingen och omvandlingen inom dessa områden vi måste se konstens utveckling.

Övergångssamhällets konst får och kan inte reduceras till en monolitisk, enhetlig eller bestämd företeelse och stil. Efter det revolutionära maktövertagandet måste konsten ges total frihet (precis som, i vid bemärkelse, vetenskapen). All konst kommer därför inte att kunna betraktas som revolutionär i snäv mening. Vi kommer att få se hyllningar till kollektivet, skildringar av arbetarklassens liv och kamp och tolkningar av personliga ”dilemman” inför övergångssamhällets svårigheter och krav. Konstnärer, som är oförmögna eller ovilliga att erkänna det relativa beroendet mellan form och innehåll kommer att försöka fylla tidigare ”populära” former – serien, veckotidningsnovellen, frälsningsmusiken etc. – med ett revolutionärt innehåll. Andra kommer att betona förnyelsen av formen, och kanske med ”superradikalistiska” skulpturer göra anspråk på att vara de ”enda och sanna” företrädarna för den revolutionära konsten. Vi kommer att möta författare som griper tillbaka på traditionerna och utvecklar, förnyar och berikar dem. Bokdiskarna kommer alltid vara välförsedda med klassiker i billighetsutgåvor – Shakespeare, Stendal, Mann, Tolstoj etc. Jazz, klassisk musik, pop och folkmusik kommer att spelas och höras i radion, såväl som ute i kvarteren, allt oftare överröstade av nya musikformer, tror vi. Gemensamt för all denna konst måste vara att den tas på allvar, att den diskuteras, uppmärksammas och kopplas till det sociala livet.

Det finns sådana som tror att denna frihet kommer att medföra uppkomsten av en rik och omfattande konst som hyllar borgerliga ideal och värden. För oss är sådana farhågor ett mysterium, ty hur kan vi underlåta oss att tro att det socialistiska uppbygget och den omvälvning det medför inom arbetslivet, i de sociala relationerna, genom rådssystemets utbyggnad etc. *inte* kommer att ge upphov till tusen och åter tusen konstverk som med revolutionär entusiasm och en kritisk syn förmår skildra, tolka och sammanfatta denna periods politiska och sociala problem.

För oss är det snarare förbuden, diktaten och ”de statliga femårsplanerna för litteraturen” som måste leda till stagnation och konservatism. Endast en byråkratisk diktatur har så lågt förtroende för samhällets utveckling och folkets initiativ att den t.ex måste utse speciella ”hovkonstnärer” som förebilder. En del tycker att ovanstående är självklart, men för dem i vars huvuden stegen av stalinismens spöken fortfarande ekar är inte detta lika självklart.

Med kravet på konstens ”frihet” följer naturligtvis inte att arbetarråden uppmanas ta sina händer från denna fråga och i likgiltighet eller hoppfull övertygelse överlåta all konstnärlig verksamhet på kulturföreningar och enskilda. Även arbetarråden förvaltar förlag, skolor och teatrar genom vilka de måste föra en bestämd kulturpolitik som understödjer den revolutionära konstens utveckling. De måste ge en förhållandevis stor plats åt de konstnärer som söker bidra till att skapa en internationalistisk medvetenhet och en ökad medvetenhet om förhållandet samhälle-natur. Denna kulturpolitik måste dock i första hand inrikta sig på att göra det möjligt för alla att arbeta med olika konstarter genom att ge stöd åt upprättandet av konst- och musik”verkstäder”, teatrar och scener, filmklubbar, studiesällskap och bokutgivning.

Beträffande konstens och konstnärernas sociala ställning i övergångssamhället, kommer konstnärerna antagligen successivt försvinna som speciell yrkesgrupp (tidigare underhållen genom ”konstnärlön” och statliga bidrag), allt i takt med att arbetstidsförkortningen gör det möjligt att delta i samhällslivet och samtidigt helhjärtat ägna sig åt konstnärliga verksamheter. Den professionelle konstnären kommer att försvinna som socialt fenomen, men ej som virtuos, specialist, tekniker. Konsten kommer dessutom att frigöras från dagens bojar: institutionernas och marknadens krav. Genom att marknadsekonomin och reklamen skärs ner och det bombardemang av bilder, tecken och signaler som vi idag är utsatta för minskar kan bildkonsten återges något av sin förlorade betydelse. Konsten kommer nu på olika sätt att gripa in i människornas vardag. Vi kommer att få uppleva klassiska teaterföreställningar utsända i världens alla TV-kanaler och gator som under en sommarmånad vigs åt en utställning om arbetarrådets historia. Det kommer heller inte vara ovanligt att möta någon som nyligen givit sin vän en målning, vars hemligheter och innebörder andra är utestängda ifrån.

Vi har alltså ingen *programmatisk* inställning till konstens former, innehåll och symboler. Vi har inga formler med vilka man skall kunna ”dechifrera” varje enskilt konstverk och med vilka man oundvikligen vill neutralisera eller döda varje mångtydighet, ironi eller osäkerhet. Den kommunistiska rörelsens historia är emellertid rik på försök att ställa upp sådana formler och kriterier, av vilka flera lever kvar idag. En av dessa är begreppet ”*proletärkultur*”, som, tolkat på det otillåtet mekaniska och platta sättet, haft en enastående förmåga att suggerera arbetarromantiker inom dagens revolutionära rörelse. Bakom begreppet döljer sig vanligtvis följande resonemang.

I det kapitalistiska samhället härskar borgarklassen och den dominerande kulturen och konsten är borgerlig. Efter maktövertagandet härskar arbetarklassen. Den dominerande kulturen måste därför bli arbetarklassens kultur – en proletär kultur. Två ödesdiga misstag föreligger här. För det första kan det aldrig vara arbetarmaktens uppgift att skapa en proletär kultur *som samhällets dominerande kultur*, eftersom en sådan oundvikligen måste leda till en konservering av arbetarklassen *som klass* (som en privilegierad klass vid sidan om andra klasser) istället för att bidra till en revolutionär process som just innebär alla klassers upplösning, inklusive arbetarklassens. Självklart kommer det finnas proletärförfattare och skildringar av arbetarklassens liv och kamp i övergångssamhället. De måste t.o.m. vara riktliga och ses som mycket viktiga. Men att sätta arbetaren och arbetslivet helt i centrum för övergångssamhällets kulturella utveckling inskränker perspektiven till arbetet och fabriken, istället för att påverka möjligheterna för hela samhällets omvandling. Hittills har varje sådant försök enbart lett till en flod av arbetarlitteratur som idealiserar arbetslivet.

Det andra misstaget är att konsten inte är klassbestämd på det sätt som anhängarna till proletärkultur vanligtvis antyder. De tror nämligen att *all* konst *antingen* är borgerlig *eller* proletär, varvid den proletära konsten framställs som något *totalt* annorlunda än den borgerliga konsten. Därför måste de naturligtvis förkasta all konst som skapats i det borgerliga samhället av mer eller mindre etablerade konstnärer – endast revolutionärt medvetna konstnärer göre sig besvär! ”All konst är uttryck för bestämda klasser”, säger förvisso Mao. Men om man inte tillämpar denna självklara sanning med stor försiktighet hamnar man i den absurda situation som proletärkulturanhängarna tycks genant oberörda av: för säkerhets skull ”klassbestämmer” de isolerat varje konstverk för sig! Mao borde vrida sig i plågor, men samtidigt är ju hans kinesiska kollegor i full färd med att ge Beethovens musik denna behandling! Ett konstverk *kan* vara ett direkt uttryck för en borgerlig eller proletär ståndpunkt – många konstnärer arbetar ju också medvetet politiskt. Men på långt när alla konstverk låter sig helt eller ens delvis bedömas eller klassificeras med hjälp av strikt politiska begrepp och kategorier. Att måla en tavla eller skriva en bok är dessutom ofta en individuell prestation och i sista hand resultatet av en enskild människas (inte en klass') drömmar och ambitioner.

Proletärkulturen, som en arbetarstats *dominerande* kultur, leder inte bara till konservatism, utan är genom sina absurda kriterier på vad som är proletärt och borgerligt oförmögen att öppna vägen för en konst som överskrider dessa schematiseringar – en revolutionär konst.

”Folkets kultur” är ett annat begrepp som förekommer idag. Lanserat av SKP, utgår det också ifrån denna organisations felaktiga politiska analyser (huvudmotsättningen i dagens samhälle går mellan monopolkapitalet och folket, d.v.s arbetarklassen skulle ha viktiga gemensamma intressen med medelstora och små kapitalister, säger SKP.) Men detta begrepp har det positiva med sig att det pekar på betydelsen av folkliga traditioner och initiativ, vilka idag hämmas, deformerar och slås ihjäl av imperialism och kommersialism. Begreppet är dock så dunkelt, vitt och odefinierbart att det rymmer det mesta (på gott och ont). Därmed blir det så gott som oanvändbart. I SKP:s praktik har det givits en helt ”klasslös” och *ensidig* inriktning på ”återerövring” av folkets historia och traditioner, vilket väckt all möjlig hembygdsromantik och konservatism till liv, istället för att blottlägga konstens revolutionära möjligheter. Men, utan tvekan kommer den socialistiska kulturen i det socialistiska samhället också vara en folkets kultur.

Mot det klass- och statslösa samhället

Med revolutionen upprättar arbetarklassen och deras allierade en egen maktapparat – råds-systemet. Detta system är ett uttryck för arbetarmakten, för *proletariatets diktatur*.

Men arbetarklassen har inte kommit till makten för att bevara den proletära diktaturen hur länge som helst, för att konsolidera och stärka arbetarklassen *som härskande klass* i samhället. Proletariatets diktatur måste istället betraktas som en övergångsform, som ett instrument för att genomföra övergången till socialismen, och även om denna statsform fungerar som en klassdiktatur, främst riktad mot borgarklassen, är det dess uppgift att bygga det klasslösa samhället! Arbetarklassen har med andra ord enbart kommit till makten för att avskaffa alla klasser, inklusive sig själv.

Tidigare har vi diskuterat en rad av de åtgärder som oundvikligen kommer att bidra till upplösningen av arbetarklassen som klass och framtvinga dess ”sammansmältning” med andra sociala skikt. Genom att alla befolkningsskikt dras in i produktionen och samhällsligt nödvändiga arbeten, arbetstiden sänks, rotation mellan vissa yrken och uppgifter organiseras, löneskillnaderna avskaffas, arbetsdelningen upphävs, produktionsprocessen och planeringen demokratiseras och utbildningen förbättras, kommer så småningom det arbetande folkets materiella och kulturella

villkor att bli alltmer jämlika (ej lika!) – klasskillnaderna upphävs, avskaffas och raderas ut.

Arbetsstaten upprättas för att genomföra övergången till det klasslösa samhället, men precis som det förhöll sig med arbetarklassen i denna process förhåller det sig med statsapparaten – staten. Den måste upplösas. Varje stat är nämligen definitionsmässigt en relativt självständig institution med repressiva, politiska, ideologiska, juridiska och administrativa funktioner och därmed också alltid ett hot mot friheten, mot individens såväl som kollektivets frihet att besluta över sin framtid. ”Proletariatet är endast betjänt av en bortdöende stat”, sa Marx. Förstatligande av produktionsmedlen är därför endast inledningen på den socialiseringsprocess som måste förvandla *statlig* förvaltning till *samhällelig*, något som endast kan ske genom självstyrets utvidgning. Det finns också många som vill skilja statens repressiva funktioner från de administrativa, för att därigenom framhålla att det alltid, d.v.s även sedan alla världens kontrarevolutionära hot avlägsnats, behövs en administrativ statlig apparat som håller ihop det komplexa samhället.

Även om staten kan komma att existera lång tid efter maktövertagandet (se t.ex. diskussionen om världsrevolutionen i kapitel II) så gör ett system av åtgärder det möjligt för oss att redan under övergången till socialismen tala om statens bortdöende. Genom rådssystemet kan alla dras in i samhällets skötsel. Istället för en kår av yrkespolitiker och administratörer, som i vårt nuvarande samhälle, kan vi genom ”roterande” och ”rullande” system göra de flesta förtroliga med olika ”statliga” uppgifter: ett system som, för att citera Lenins ord om Pariskommunen, gjorde att ”alla blev byråkrater och ingen byråkrat”. Denna process' framgång påskyndas och underlättas av att alla de funktioner som är knutna till råden – planering, arbetsförmedling, ”domstolar” etc – görs enklare att sköta, mer överblickbara och heller inte, som under kapitalismen, beroende av beslut som fattas någon annanstans, utanför all demokratisk kontroll. Det vore helt felaktigt att tolka detta på så sätt att vi här helt naivt framställer ett samhälle där *alla* har kunskap om *allt*, vilket ju är helt orimligt. Självklart kommer en växande mängd experter, yrkes- och ämnesspecialister att vara verksamma, men deras råd och bedömningar måste sättas in i ett socialt sammanhang och ges en pedagogisk form som gör det möjligt för de flesta att förstå dem och ta ansvar för de beslut de leder till.

Dessa experter kommer heller inte tillåtas fungera som neutrala, objektiva och opolitiska rådgivare utan måste göras politiskt ansvariga för sina förslag och sitt arbete. Det vi talat om är en ”statsapparat” som till en början kommer att fungera trögt, med dagens ögon sett, men som i takt med uppgifternas förenkling, ”byråkraternas” ökande kunskaper och erfarenheter och, icke minst, genom att överflödet på vissa produkter minskar administrations-, fördelnings- och planerings-”bördan”, alltmer upphör att fungera som en självständig institution vid sidan om människorna och deras dagliga liv. Istället har detta administrerande, planerande och beslutande ”maskineri” införlivats med vår dagliga praktik. Något annat sätt finns inte att avskaffa klyftan individ-stat, att avskaffa staten som en abstrakt, anonym och främmande apparat.

En epok av slut – den har redan börjat

Om vi studerar övergången till socialismen och kommunismen, såsom den diskuteras av marxister och uttrycks i praktiska erfarenheter från dagens övergångssamhällen, innebär den inte bara uppbygget av nya produktionsförhållanden och sociala relationer utan kanske i ännu högre grad att en hel rad förhållanden och institutioner som präglade århundraden av feodalt och kapitalistiskt förtryck upplöses, avskaffas och förstörs. Ja, det karaktäristiska för hela denna historiska övergångsepok är att den utifrån våra begränsade möjligheter att ”se in i framtiden” framstår som en epok av ”slut”:

– privategendomens slut (samhällelig egendom)

- varans, varumarknadens och penningssystemets slut (fri distribution efter behov) – klassernas slut (kollektiv solidaritet)
- statens slut (det allmänna självstyret)
- arbetsdelningens slut (förening av intellektuellt och manuellt arbete)
- arbetets slut (produktion av teknologi, produkter, idéer, konst etc.) – familjens slut (samlevnadsformer efter behov)
- nationernas slut (internationell, världsomspännande federation).

Vad innebär dessa slut? De innebär att t.ex staten, familjen, nationen etc upphör att existera som en allmän, identifierbar, avgränsad och relativt självständig kategori och företeelse. Staten är inte längre en speciell institution ”ovanför” människornas beslutande och verkställande organ, nationen är ingen speciell ekonomisk och politisk enhet (utan mer som ett av dagens svenska landskap kanske), familjen är inte den enda eller ens den vanligaste samlevnadsformen. Alla dessa ”slut” har olika karaktär och betydelse, de kan heller inte uppnås samtidigt. Vissa ”slut” bestämmer och föregår andra. Så är t.ex avskaffandet av varumarknaden och privategendomen en nödvändig förutsättning för statens och klassernas slut. Dessa ”slut” påverkar och påverkas olika av samhället. Precis som kapitalismen pekar fram mot ”ett samhälle organiserat på en annan nivå” och därmed aviserar sitt eget slut, varslar också den kapitalistiska utvecklingen om vissa mer bestämda ”slut”, vilka borgerliga ekonomer och sociologer söker ge en föräning om genom att ge det högindustrialiserade samhället olika beteckningar – ”fritidssamhället”, ”överflöds-samhället”, ”teknikersamhället” ”det klasslösa samhället” etc. Dessa beteckningar rymmer visserligen ett korn av sanning, och ibland mer än så, men blir enbart idealistiska visioner, eftersom de begränsar sig till enstaka aspekter av samhället. Andra ”slut” motverkas emellertid effektivt av kapitalismen. Så t.ex har statens inflytande och funktioner ökat enormt i det senkapitalistiska samhället, och statens repression sträcker sig idag långt in i människornas vardag.

Alla dessa ”slut”, de flesta centrala i marxistisk teori och praktik, vad kommer efter dem? Är inte ”målet” illusoriskt? Är det inte paradiset vi drömmer om, ett idealsamhälle utan konflikter mellan grupper och individer, ett *tillstånd* utan rörelser och passioner? De borgerliga hjärnorna vill ha besked. Men vi tänker inte ge dem de idealistiska utopier de vill ha. Vi pekar enbart på de utvecklingslinjer som det är nödvändigt att följa för att avskaffa förtrycket. Målet är ett klass- och statslöst samhälle, ett samhälle som i sin totalitet och mer precisa uppenbarelse undflyr vår föreställningsförmåga, och där varje försök att idag tänka detta samhälle obönhörligen leder till slutsatsen att ”ingenting kommer att vara sig likt”. Först nu inleds mänsklighetens verkliga historia, sade Marx och Engels. Vem kan egentligen förutsäga vilka mål och strävanden som kommer att engagera mänskligheten sedan människor (en klass) slutat att systematiskt exploatera och förgöra varandra (en annan klass), sedan förtryck och elände upphört att vara en central del av människors vardag och sedan arbetet – den materiella produktionen – upphört att vara ett tvång och otryggheten vad gäller föda, kläder och bostäder försvunnit? Naturligtvis kommer ett sådant samhälle inte kunna avlägsna grunden för individuella konflikter och personliga ”kriser” – den överoptimistiska marxismens tro på att motsättningen mellan människans väsen och hennes existens, mellan andligt och kroppsligt liv, slutgiltigt skall övervinnas tänker vi inte ge något utrymme för i vår utopi. Men förutom dessa personliga strävanden och problem? Vad kommer att engagera mänskligheten? Större möjligheter att bemästra och samverka med naturen – landskapen, bergen, vindarna och haven? Större kunskap om människans ”inre” liv, hennes psyke, upplevelser, aggressioner och passioner? Säkerligen. Det är också därför som det inte är ett konfliktlöst tillstånd som väntar.

Men istället för att spekulera i denna framtid ställer vi oss uppgiften att utforma och arbeta för en politik som redan idag, här och nu, befrämjar en öppning mot en framtid där samhällena inte är byggda på exploatering och förtryck. Denna politik, vars programmatiska sidor finns uttryckta i våra paroller, krav och analyser (vilka ännu inte på långt när täcker alla nödvändiga aspekter av samhällsutvecklingen), har naturligtvis ett samband med alla de ”slut” som beskrivits här ovan. Ja, förutom att utveckla dagens kamp och strider, fungerar vår aktuella politik också som en ”annonsör” av dessa ”slut”:

– Kampen för ”arbete åt alla genom minskad arbetstid med bibehållen lön” innehåller en mångfald aspekter: allas indragande i produktionen och samhällets skötsel, klassernas ”slut” och möjligheten av en utvecklad produktion som tillgodoser våra behov.

– Vår kamp för proletär demokrati i enhetsfronter, aktionsenheter, strejkkommittéer och arbetarförsamlingar pekar fram mot den proletära demokrati som är nödvändig för uppbygget av råds-systemet och statens upplösning.

– Den internationalism vi arbetar för uttrycks i vårt solidaritetsarbete med arbetarklassen i Chile, Vietnam, Spanien, etc., i vår internationella organisering i Fjärde Internationalen och i en paroll och kampinriktning som ”Nej till trusternas Europa – för ett rött Europa!”

– Kravet på lika lön för lika arbete riktar sig mot kvinnornas nuvarande diskriminering på arbetsmarknaden, medan vår kamp för kollektivisering av hushållsarbete och barntillsyn pekar fram mot familjens ”slut” och nya samlevnadsformer.

Denna bok är således skriven med tanke på dagens politiska arbete. Genom en beskrivning och diskussion av problemen under övergången till socialismen vill den formulera riktmärken för vår politik idag. Ty i dagens kamp läggs grunden för morgondagens samhälle.